

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Ο Μετασχηματισμός της Τουρκίας και η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση:

Διαχείριση Κινδύνων στο Πλαίσιο της Τουρκικής Απειλής

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Δημήτριος Οικονομόπουλος

Τριμελής Επιτροπή:

Αναπληρωτής Καθηγητής Ν.Σ. Κουτσούκης

Επίκουρος Καθηγητής, Ε. Φακιολάς (ε)

Διδάκτωρ, Δ. Ροζάκης

(ε): Επιβλέπον

Τελική Έκδοση

Κόρινθος, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

Master of Arts in

“Global Risks and Analytics”

Turkey's Transformation and the Greek-Turkish Conflict:

Risk Management in the context of the Turkish Threat

Master's dissertation specializing in

“Risk management in global politics”

Δημήτριος Οικονομόπουλος

Supervisors:

Assistant Professor, E. Fakiolas

Associate Professor, N.s. Koutsoukis

Dr., D. Rozakis

Final version

Corinth, 2020

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Ο Μετασχηματισμός της Τουρκίας και η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση» του Δημητρίου Οικονομόπουλου αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την ηη/μήνας/Έτος με γενική επίδοση:

Καλώς

Λίαν Καλώς

Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο

2. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο

3. (τίτλος) (αρχικά) Επώνυμο

Επωνυμίες

Ξεκινώντας την εργασία θεωρώ οφείλω να εκφράσω τις θερμές και βαθιά ειλικρινείς ευχαριστίες μου στα πρόσωπα που συνέβαλαν σ' αυτή:

Ευχαριστώ τον υπεύθυνο καθηγητή μαζί και τους επιβλέποντες για την καθοδήγηση την υποστήριξη εν γένει αλλά και για το ήθος της συνεργασίας μας, την εποικοδομητική κριτική, τον αμοιβαίο σεβασμό και τον ειλικρινή διάλογο στους προβληματισμούς που αναπτύχθηκαν κατά την εκπόνησή της, προκειμένου η εργασία αυτή να έχει όλα τα εχέγγυα να συμβάλει στην υψηλή ιδέα της μόρφωσης που προσφέρει το ίδρυμα

Abstract

Based on the principle of necessity, countries seek for their continued survival while in parallel there is an attempt to impose force -a determining parameter in the international community- thus leading to the establishment of various political, economic and military blocs. Greece, as being part of the western bloc and forming the EU eastern land border, constitutes the direct recipient of the ongoing changes that are taking place and are closely interlinked to the mutual lack of confidence and trust between EU and Turkey. These changes can be analyzed on a multi-level basis: by adopting strategic choices, Turkey attempts to become independent while being indifferent to the imposition of sanctions and at the same time a substantial transformation has a crucial role to play in the metamorphosis of Turkey which aims at rendering the country as a new regional power.

The current master thesis explores the path of transformation that Turkey follows, especially during the period of the predominance of the Justice and Development Party, focusing -in parallel- on the aftermath of the military coup d'état attempt. In particular, the acceleration of the political and economic course of transformation that Turkey implements at home is examined, in line with the construction of a new national identity which is reflected on the international affairs and Turkey's foreign policy. Moreover, the characteristic dynamic that arises from the emerging situation in the neighboring country is highlighted in correlation with the potential effects on Greece.

Except for the statement and justification on the objective grounds of the recent bibliography and news reports, the present thesis makes a comprehensive attempt to identify and examine the risks inherent in the process of Turkey's transformation by applying the risk matrix methodology, which, in turn, demonstrates and prioritizes the emerging risks. Finally, it is apparent that there is a need for carrying a study into the possible risks and imminent threats that may arise from the transformation of Turkey which are to affect Greece at a considerable extent.

Keywords: Greece, Turkey, Transformation, Conflict, Risk.

Περίληψη

Η ανάγκη των κρατών για επιβίωση, καθώς και η επιβολή ισχύος ως καθοριστικός παράγοντας των διεθνών δρώμενων, προστάζει την δημιουργία συνασπισμών και δεσμών αλληλεξάρτησης. Η Ελλάδα, μέλος του δυτικού συνασπισμού και ανατολικό σύνορο της Ε.Ε., αποτελεί τον άμεσο αποδέκτη των αλλαγών που συντελούνται -στο παρόν χρονικό διάστημα- και σχετίζονται άμεσα με την αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης, μεταξύ της Τουρκίας του Ερντογάν και της Ε.Ε. Οι αλλαγές αυτές αφορούν ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο: μια σειρά στρατηγικών επιλογών από μέρους της Τουρκίας, ανεξαρτητοποίησης από τη Δύση, αδιαφορώντας παράλληλα για τα μέτρα επιβολής κυρώσεων από τις Ε.Ε. και Η.Π.Α. και ο ουσιαστικός μετασχηματισμός που συντελεί στην προσπάθεια ανάδειξης της σε μια νέα περιφερειακή δύναμη στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την πορεία του μετασχηματισμού της Τουρκίας την περίοδο της επικράτησης του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), υπό την ηγεσία του Ταγίπ Ερντογάν, εστιάζοντας στην περίοδο μετά το πραξικόπημα του 2016. Αναλυτικότερα, εξετάζεται ο μετασχηματισμός της χώρας στο εσωτερικό, σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, ως απόρροια της προσπάθειας ανάδειξης μιας νέας εθνικής ταυτότητας, καθώς και η επίδραση στις διεθνείς σχέσεις και στην εξωτερική της πολιτική. Παράλληλα, επισημαίνεται η δυναμική της νέα διαμορφούμενης κατάστασης στη γείτονα χώρα εστιάζοντας στις επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει στις σχέσεις της με την Ελλάδα.

Πέραν της παράθεσης και κριτικής ανάλυσης της σύγχρονης βιβλιογραφίας και ειδησεογραφίας επί του προαναφερθέντος ζητήματος, το πραγματευθέν αντικείμενο επιχειρεί να εντοπίσει τους κινδύνους που απορρέουν από την ανάλυση του μετασχηματισμού που συντελείται στην Τουρκία, συμβάλλοντας στην προτεραιοποίηση τους με την εφαρμογή της μεθοδολογία IRGC. Τέλος, η μελέτη αυτή κρίνεται απαραίτητη για τον εντοπισμό των απειλών και την δυνητική θέσπιση πολιτικών και διπλωματικών ενεργειών στοχεύοντας στην ουσιαστική και αποτελεσματική τους αντιμετώπιση.

Όροι κλειδιά: Ελλάδα, Τουρκία, Μετασχηματισμός, Κίνδυνοι

Περιεχόμενα

Επωνυμίες.....	I
Abstract.....	II
Περίληψη	III
Κατάλογος Πινάκων	V
Κατάλογος Γραφημάτων.....	VI
Κατάλογος Εικόνων.....	VII
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια	VIII
1. Εισαγωγή.....	1
2. Πλαίσιο ανάλυσης	4
2.1 Ανάλυση όρων.....	4
2.1.1 Κίνδυνος.....	4
2.1.2 Απειλή	4
2.2 Ιστορική εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων.....	4
2.3 Επισκόπηση βιβλιογραφίας.....	6
2.4 Μεθοδολογία	7
3. Ανάλυση δεδομένων	10
3.1 Μετασχηματισμός της Τουρκίας	10
3.1.1 Περιγραφή και ανάλυση εσωτερικής πολιτικής	13
3.1.2 Περιγραφή και ανάλυση εξωτερικής πολιτικής	16
3.2 Επιπτώσεις σε διεθνές περιβάλλον	20
3.3 Ελληνική εξωτερική πολιτική	23
4. Αποτίμηση (Appraisal)	25
4.1 Τούρκικες διεκδικήσεις έναντι της Ελλάδας	25
4.2 Αναγνώριση των κινδύνων	27
4.3 Ανάλυση συνεντεύξεων	34
4.4 Εκτίμηση των κινδύνων.....	38
4.4.1 Κλίμακα Βαθμολόγησης	38
4.4.2 Μήτρα κινδύνου	41
5. Συμπεράσματα.....	43
Κατάλογος πηγών	46
Παραρτήματα	52

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Κλίμακα πιθανότητας.....	39
Πίνακας 2: Κλίμακα Αντίκτυπου	39
Πίνακας 3: Μήτρα Κινδύνου (Risk Matrix)	40
Πίνακας 4: Συγκεντρωτική Μήτρα.....	41
Πίνακας 5: Risk Matrix	42
Πίνακας 6: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ, Πηγή ΓΕΕΘΑ.....	56
Πίνακας 7: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ / ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ, Πηγή ΓΕΕΘΑ.....	57

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1:Χώρα μεγαλύτερο πρόβλημα για την Ελλάδα, Πηγή Public Issue	28
Γράφημα 2:Χώρα απειλή για την Ελλάδα, Πηγή Public Issue	29
Γράφημα 3: Σημαντικότερο πρόβλημα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, Πηγή Public Issue .	30
Γράφημα 4: Detections of illegal border-crossing, by main nationalities , Πηγή FRONTEX.	31

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: IRGC Framework (Πηγή: IRGC 2017).....	8
Εικόνα 2: Δημοψήφισμα Ιουνίου 2016 (Πηγή: Referendum)	12
Εικόνα 4: Εθνικός όρκος (πηγή: Wikipedia).....	22
Εικόνα 5: Major trade movements 2018, (Πηγή: BP).....	33
Εικόνα 6: Μοντέλο Coras	38

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΑΕΕΔ	Ανώτατος Αξιωματικός των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων
ΑΚΡ	Adalet ve Kalkinma Partisi / Justice & Development Party
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΜΦΑ	Ministry of Foreign Affairs
ΙΡΓΚ	International Risk Governance Council
USGS	U.S. Geological Survey

1. Εισαγωγή

Προσεγγίζοντας τα 200 χρόνια από τη σύσταση του Ελληνικού κράτους με την σημερινή του μορφή, η Ελλάδα εγκλωβίζεται στον προκλητικό διπλωματικό ιστό που υφαίνει η Τουρκία με μεθοδικότητα. Το Ελληνοτουρκικό ζήτημα αποτελεί το γόρδιο δεσμό για την ελληνική εξωτερική πολιτική που η εκάστοτε κυβέρνηση καλείται να επιλύσει. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία οδηγεί το άρμα της επιθετικής πολιτικής στοχεύοντας να τερματίσει πρώτη μέσα σε ένα σαφές νομικό πλαίσιο που η ίδια δημιουργεί, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Παράλληλα η Ελλάδα παραμένει δέσμια μιας αδρανούς και άτολμης εφαρμογής της εξωτερικής της πολιτικής, που δυστυχώς, εκμεταλλεύεται ποικιλοτρόπως η όμορος χώρα.

Στην Τουρκία τα τελευταία δεκαεπτά χρόνια συντελείται ένας επαναπροσδιορισμός με βάση την εθνική ταυτότητα, συμπαρασύροντας αναταραχές τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της χώρας. Μία αλυσίδα από γεγονότα, που σαν αφετηρία έχουν την άνοδο του Ερντογάν, με σημεία καμπής το πραξικόπημα του Ιουνίου 2016 και την συνταγματική αλλαγή με το δημοψήφισμα του 2017, έχουν προκαλέσει την πόλωση και το διχασμό στο εσωτερικό, εξωτερικεύοντας μια συγκρουσιακή σχέση της Τουρκίας με παραδοσιακά συμμαχικές δυνάμεις, όπως την Ε.Ε. και τις Η.Π.Α, ενώ ταυτόχρονα προβάλλεται η σύμπραξη συνεργασιών με χώρες της Ανατολής, όπως Ρωσία και Κίνα. Οι ανησυχίες της Δύσης επιβεβαιώνονται με αφορμή τη στάση της Τουρκίας στο θέμα εξόρυξης των υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ, ταυτόχρονα με τον εξοπλισμό των αντιπυραυλικών συστημάτων από τη Ρωσία S-400 και την εμπλοκή μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων σε Συρία και Λιβύη (συνέντευξη Κων/νου Φίλη, tnxs.gr). Τα γεγονότα αυτά, αποτελούν παράγοντα περεταίρω αποσταθεροποίησης στην ανατολική πτέρυγα της Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου γενικότερα, έχοντας άμεσο αντίκτυπο στις ήδη διαχρονικά ταραγμένες σχέσεις μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας. Η προσπάθεια αναγέννησης της «Νέας Τουρκίας»¹ και η φαινομενικά για την ώρα αλλαγή γεωπολιτικού στρατοπέδου της γειτόνου, μπορεί να

¹ Ορισμός που αποδίδει στο βιβλίο του «The New Sultan» ο S. Çağartay

αποτελέσει προάγγελο νέων κινδύνων, ακόμα και όξυνση των ήδη εκδοθέντων, στο πλαίσιο της τουρκικής απειλής;

Βασική προϋπόθεση για την ασφαλή προσέγγιση του θέματος είναι η παράθεση του ορισμού της απειλής και του κινδύνου πάνω στα οποία θα στηριχθεί η ανάλυση μας και πως αυτή εκδηλώνεται από την Τουρκία προς την Ελλάδα. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή, θα τοποθετήσει σε τόπο και χρόνο τις σταθερές διεκδικήσεις της πρώτης, οι οποίες παρουσιάζουν μια συνέχεια, διαφέροντας μόνο ως προς την ένταση εκδήλωσής τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται και αναλύεται ο μετασχηματισμός της Τουρκίας, χρονικά προσδιορισμένος μετά το πραξικόπημα του 2016. Το γεγονός αυτό, συνδυαζόμενο με την συνταγματική αλλαγή του 2017 και την κατάσταση «εκτάκτου ανάγκης» που έθεσε ο Ερντογάν τη χώρα, αποτελούν ορόσημο για την μεταστροφή της γειτόνου από μια εκδημοκρατισμένη στα δυτικά πρότυπα κοσμική χώρα, σε ένα βαθιά Ισλαμικό κράτος, όπου η εξωτερική πολιτική επηρεάζεται άμεσα από την προσπάθεια προσδιορισμού της νέας εθνικής – οθωμανικής ταυτότητας, και τον εσωτερικό διχασμό (Κωνσταντίνος Φίλης, 2018).

Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την μεθοδολογία μέσω του μοντέλου IRGC (Introduction to the IRGC Risk Governance Framework, Revised Version 2017) αξιολόγησης των κινδύνων ορίζοντας το πλαίσιο των διαδικασιών και των μηχανισμών της ανάλυσης προς εφαρμογή της διαχείρισης του κινδύνου (Risk management), ακολουθώντας τα στάδια της προ-εκτίμησης, αποτίμησης του χαρακτηρισμού και τις αξιολόγησης αυτών. Στο πρώτο στάδιο ορίζεται το πλαίσιο αναφοράς, παραθέτοντας τα χαρακτηριστικά του μετασχηματισμού της Τουρκίας, για το εν λόγω χρονικό διάστημα που εξετάζουμε. Στο δεύτερο στάδιο της αποτίμησης θα ασχοληθούμε με την εκτίμηση των κινδύνων, όπως αυτοί προκύπτουν μέσα από τις αναλύσεις, εμπείρων ακαδημαϊκών, διεθνολόγων και δημοσιογράφων, των εξελίξεων που πυροδοτεί η νέα αυτή τάξη πραγμάτων. Επιπλέον με την βοήθεια της συνέντευξης, θα προσπαθήσουμε να εκτιμήσουμε την ανησυχία που τυχόν διεγείρουν οι τελευταίες προκλητικές συμπεριφορές της Τουρκίας, σε μερίδα της κοινωνίας και του στρατού. Τέλος, θα ολοκληρώσουμε με την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν από την μήτρα κινδύνου (Risk Matrix), τα οποία θα μας οδηγήσουν σε μια ασφαλέστερη εκτίμηση, βάση της πιθανότητας εκδήλωσης και του αντίκτυπου κάθε κινδύνου, ως προς την προτεραιοποίηση ανάληψης δράσης των απαραίτητων πολιτικών και διπλωματικών χειρισμών προς αντιμετώπισή τους.

Το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας περιλαμβάνει τα συμπεράσματα από την παραπάνω ανάλυση. Επιπρόσθετα παρατίθενται οι περιορισμοί της έρευνας, καθώς επίσης γίνεται αναφορά για τα πλεονεκτήματα εφαρμογής της μεθόδου της διακινδύνευσης στην επιλογή των κατάλληλων πολιτικών δράσεων, ύστερα από λεπτομερή παρακολούθηση και ανάλυση

των εσωτερικών μεταβολών και των διπλωματικών ενεργειών, που συντελούνται σε μια χώρα. Επιθυμητό αποτέλεσμα είναι η ενεργή πολιτική δράση (Pre-emptive), αντί της παθητικής (Reactive), που ακολουθεί τα τελευταία 40 χρόνια η Ελλάδα.

2. Πλαίσιο ανάλυσης

2.1 Ανάλυση όρων

2.1.1 Κίνδυνος

Ο κίνδυνος (Risk) αποτελεί την πιθανότητα να βρεθεί κάποιος εκτεθειμένος σε μια κακή έκβαση, η οποία μπορεί να πηγάζει είτε από γεγονότα ή πράξεις του ιδίου, είτε από πράξεις άλλων. Και στις δύο περιπτώσεις η αδυναμία προσδιορισμού του αποτελέσματος που μπορούν αυτές να επιφέρουν είναι αποτέλεσμα μη ορθής διαχείρισης. Σε κάθε περίπτωση η σωστή διαχείριση του κινδύνου προσφέρει την δυνατότητα ανάληψης ηθελημένης δράσης προκειμένου να μεταβληθούν οι πιθανότητες προς όφελος του δρώντος, πετυχαίνοντας την αύξηση των καλών εκβάσεων, με ταυτόχρονη μείωση των κακών. Ωστόσο η εκτίμηση του κινδύνου δεν είναι όμοια για τον κάθε έναν και μπορεί να αποτελεί προσωπική πεποίθηση, ή επινόηση, ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε και το σκοπό που δύναται να εξυπηρετήσει. (Aven & Renn, 2010).

2.1.2 Απειλή

Η απειλή (Threat) αποτελεί τον επικείμενο κίνδυνο, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει σοβαρή βλάβη ακόμα και αν δεν έχει εκδηλωθεί. Σύμφωνα με το IRGC είναι η ακούσια ή εκούσια αιτία πρόκλησης ενός ανεπιθύμητου περιστατικού, το οποίο έχει αρνητικό αντίκτυπο (IRGC, 2017). Στην περίπτωση των κρατών η απειλή περιλαμβάνει την παρέμβαση σε εσωτερικά θέματα με τη χρήση συμβατικών, ή μη επιχειρήσεων από κυβερνητικούς ή άλλους δρώντες συντελώντας στην απώλεια εθνικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας, μέχρι την απώλεια εδαφών.

2.2 Ιστορική εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διέπονται από διαρκείς εναλλαγές και περιόδους διαμάχης και συμφιλίωσης, από τη στιγμή που πρωτοεμφανίστηκαν τουρκικά φύλα στα σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Την περίοδο του 1025-1081, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία

αντιμετωπίζει τα μεγαλύτερα προβλήματα στα ανατολικά σύνορά της (Ιστορία του Ελληνικού έθνους 1980, Καραγιαννόπουλος 1995, Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο 2007). Τον 11ο αιώνα εμφανίζονται οι Ογούζοι, τουρκική φυλή, γνωστοί ως Σελτζούκοι από το όνομα του γενάρχη τους Σελτζούκ. Από το 1045/6 οι Βυζαντινοί άρχισαν να αντιμετωπίζουν τις επιδρομές τους, οι οποίες εντάθηκαν με το σουλτάνο Αλπ Αρσλάν (1063-1072) και κατέληξαν στη μάχη του Μαντζικέρτ το 1071, που σήμανε την αρχή της ίδρυσης του ισχυρού κράτους των Σελτζούκων και την απαρχή της πτώσης της αυτοκρατορίας (Ιστορία του Ελληνικού έθνους 1980, Καραγιαννόπουλος 1995, Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο 2007). Οι δύο αυτοκρατορίες βρέθηκαν αντίπαλες σε πολλές μάχες μέχρι και την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453. Μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, οι Οθωμανοί Τούρκοι κατέκτησαν σταδιακά και τα τμήματα του ελλαδικού χώρου που είχαν μείνει ελεύθερα (Ιστορία του Ελληνικού έθνους 1980, Σβόρονος 1999, Βακαλόπουλος 2000, Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο 2007). Μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821 και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ελλάδας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι δύο χώρες έχουν βρεθεί αντιμέτωπες σε τέσσερις μεγάλους πολέμους, τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897, με ηττημένη την Ελλάδα, τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο 1912-1913, με ηττημένη την Τουρκία, τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1914-1918, με ηττημένη την Τουρκία, και τέλος τον Ελληνο-τουρκικό Πόλεμο 1919 - 1922, με ηττημένη την Ελλάδα και με ανταλλαγή πληθυσμών (Σβόρονος 1999, Βακαλόπουλος 2000, Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο 2007). Ακολούθησε μία ήρεμη περίοδος, με προσπάθεια ανασύνταξης δυνάμεων και βελτίωσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων (Βενιζέλος - Ατατούρκ). Το 1952 εντάσσονται οι δύο χώρες στο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο, το NATO. Οι οικοδόμηση καλών γειτονικών σχέσεων της προηγούμενης περιόδου, επιδεινώνεται και πάλι, με την καταστροφή ελληνικών περιουσιών και εκδίωξης - απέλασης των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955 και 1960 (Συρίγος, 2015). Η συγκεκριμένη κρίση οδήγησε στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 σηματοδοτώντας την έναρξη ενός νέου κύκλου διενέξεων, μεταξύ των δύο χωρών φτάνοντας στο σήμερα (Συρίγος, 2015).

Από το 1974 και μετέπειτα η Τουρκία συνεχίζει τη δυναμική εκδήλωση των αξιώσεων της, εγείροντας επιπλέον ζητήματα και αμφισβητώντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στο Αιγαίο και τη Θράκη. Ο βαθύτερος στόχος της ήταν και είναι να αποκτήσει ερείσματα στη διεκδίκηση των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Σημαντικά ερωτήματα για την κατανόηση της συγκεκριμένης στάσης μπορούν να διατυπωθούν και χρήζουν μελέτης και απάντησης: α) σε ποια σημεία του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου εκτείνονται τα διάφορα κοιτάσματα υδρογονανθράκων; β) Ποια είναι τα θαλάσσια σύνορα των δύο χωρών και μέχρι που εκτείνεται η υφαλοκρηπίδα τους; (Συρίγος, 2015)

Ακολουθώντας μια σειρά διαπραγματεύσεων, οι οποίες εν τέλει απέβησαν άκαρπες, η Τουρκία προσπάθησε να προάγει πνεύμα συνεργασίας, ενώ ταυτόχρονα στρατιωτικοποιούσε την αντιπαράθεση σε κάθε ευκαιρία (Συρίγος, 2015). Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1979 δε βοήθησε στην αποκλιμάκωση της τουρκικής επιθετικότητας. Σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις οι δύο χώρες έφτασαν στο όριο ενός πολέμου. Η πρώτη στην κρίση του Μαρτίου 1987, με την αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από την πλευρών των Τούρκων στην προσπάθεια σεισμικών ερευνών για πιθανή ύπαρξη υποθαλάσσιων κοιτασμάτων πετρελαίου σε αμφισβητούμενες περιοχές του βορειοανατολικού Αιγαίου με την άμεση αντίδραση της Ελλάδας κήρυξης γενικής επιστράτευσης (Συρίγος, 2015). Στη δεύτερη περίπτωση η Τουρκία προχώρησε ένα βήμα παραπάνω, αμφισβητώντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας με την κρίση των Ιμίων 1996, εγείροντας πλέον εδαφικές διεκδικήσεις, με την κατάληψη της βραχονησίδας Ίμια (Συρίγος, 2015).

Οι δύο αυτές μεγάλες κρίσεις μέσα σε διάστημα 10 ετών οδήγησαν τις δύο χώρες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, με την ευλογία των Μεγάλων Δυνάμεων. Η ελληνική πολιτική, με την προσπάθεια έναρξης της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην Ε.Ε., στόχευε, αφενός, στον εξευρωπαϊσμό της γείτονα χώρας και στην ένταξη της σε μία ευρωπαϊκή ομοσπονδία κρατών, όπου δεν θα ήταν καθόλου εύκολο να εγείρει τις όποιες διεκδικήσεις, αφετέρου, στη εντατικοποίηση των διαπραγματεύσεων των δύο χωρών, με τελική κατάληξη την επίλυση των βασικών προβλημάτων τους (Συρίγος, 2015). Παρά τα όποια προβλήματα που προέκυπταν κατά καιρούς και την επιθετική ρητορική της Τουρκίας, οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονταν ακατάπαυστα μεταξύ διπλωματικών αποστολών των δύο χωρών. Η σχετικά ήρεμη πορεία των ετών 1996 – 2016 διακόπηκε ακαριαία, με την απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος εναντίον του Ερντογάν τον Ιούλιο 2016, θέτοντας σε δοκιμασία τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή και την αποτελεσματικότητα της διπλωματική πολιτικής της Ελλάδας.

2.3 Επισκόπηση βιβλιογραφίας

Τα Ελληνοτουρκικά αποτελούν ύψιστη προτεραιότητα για την ελληνική εξωτερική πολιτική, καθώς οι σχέσεις των δύο χωρών κλονίζονται διαρκώς, κάτω από την συνεχή προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας (mfα, 2019). Ο βαθμός και η ένταση της συγκρουσιακής αυτής σχέσης είναι κλιμακούμενα ανάλογα με την διεθνή κατάσταση και τις τυχόν επιδράσεις εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, πολιτικών και μη (Θάνος Π. Ντόκος, 2018). Η μελέτη των παραγόντων που κάθε φορά μεταβάλλουν την εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς, συντελώντας στην όξυνση ή την άμβλυνση της, αποτελούν χρόνια επιδίωξη των πολιτικών, ακαδημαϊκών και στρατιωτικών ερευνητικών κέντρων, προς εύρεση τρόπου

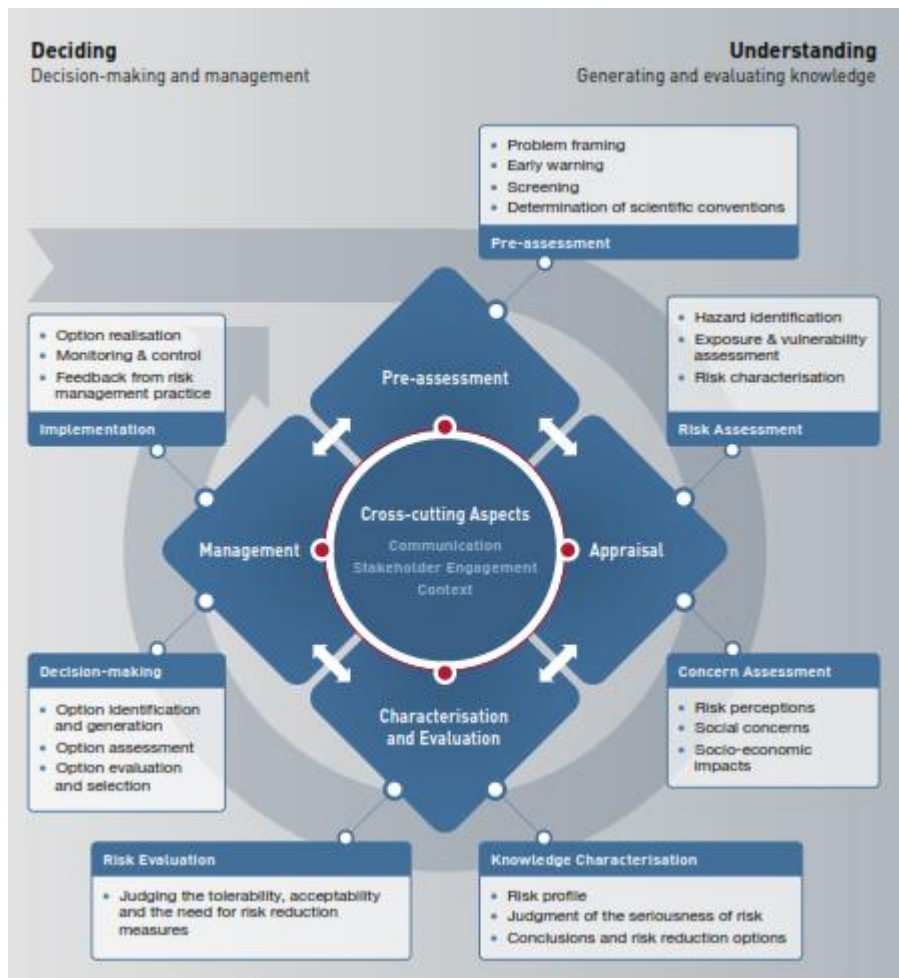
αντιμετώπισης των προκλήσεων που επιφέρουν. Το πραγματευθέν αντικείμενο της εργασίας, απασχολεί τακτικά την ελληνική βιβλιογραφία, μετά και τα γεγονότα του πραξικοπήματος το 2016, σε μια προσπάθεια να μελετηθούν τα πιθανά βαθύτερα αίτια που κατευθύνουν την εξωτερική πολιτική της γειτόνου, τις επιδιώξεις της και του τρόπου ενέργειας προς υλοποίηση αυτών, για την λήψη των απαραίτητων πολιτικών και διπλωματικών ενεργειών προς εκμετάλλευση των ευκαιριών και συνάμα περιορισμού των αρνητικών εκβάσεων που αυτές επισύρουν.

Το ενδιαφέρον της ξένης βιβλιογραφίας είναι εξίσου μεγάλο, καθώς η εποχή Ερντογάν συνοδεύεται από μια περίοδο πολιτικής αστάθειας επηρεάζοντας τις σχέσεις της Τουρκίας με τις γειτονικές χώρες, Ανατολής και Δύσης. Εναρμονισμένος κατά τα πρώτα χρόνια της θητείας του με τα πρότυπα της Δύσης και της Ε.Ε., οι Ευρωπαίοι διέκριναν έναν φιλελεύθερο ηγέτη μεταρρυθμιστή, με ισλαμικές καταβολές, ο οποίος θα δύναται να μετατρέψει την χώρα του σε μια προοδευτική δύναμη, σύμμαχο τους στο έκρυθμο περιβάλλον τη μέσης Ανατολής. Από το 2011 ωστόσο συντελείται μια στροφή της χώρας, με έκδηλα χαρακτηριστικά αποστροφής από την Δύση, μεταστροφή η οποία απασχολεί όλο και περισσότερο την διεθνή ευρωπαϊκή κοινότητα και τις Η.Π.Α., για τους κινδύνους που, μπορούν να επιφέρουν στην διαμόρφωση της ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Κωνσταντίνος Φίλης, 2018).

2.4 Μεθοδολογία

Σκοπός της έρευνας είναι η αξιολόγηση των κινδύνων και η προτεραιοποίηση τους, βάση της πιθανότητας εμφάνισης και του αρνητικού αντίκτυπου κατά την εκδήλωση, σε θέματα που άπτονται στην προάσπιση της εθνικής κυριαρχίας της Ελλάδας. Η μέθοδος που θα ακολουθήσουμε είναι αυτή που έχει υιοθετηθεί από το IRGC (***International Risk Governance Council***). Τα βήματα που ακολουθεί η συγκεκριμένη μεθοδολογία περιλαμβάνουν την ανάλυση σε δύο επίπεδα: αυτό της εκτίμησης για την παραγωγή της γνώσης του κινδύνου (***Understanding***) και αυτό της διαχείρισης, ορίζοντας τον τρόπο λήψης των αποφάσεων και εφαρμογής αυτών (***Deciding***) προς αντιμετώπιση του (Εικόνα 1). (IRGC, 2017). Τα δύο αυτά επίπεδα με τη σειρά τους αποτελούνται από πέντε στάδια.

- Προ-εκτίμησης (***Pre-assessment***)
- Αποτίμησης (***Appraisal***)
- Κρίσης επιπέδων ανοχής και αποδοχής (***Characterization & Evaluation***)
- Διαχείρισης κινδύνου (***Management***)

Εικόνα 1: IRGC Framework (Πηγή: IRGC 2017)

Συνδεδεμένος κρίκος μεταξύ τους είναι η επικοινωνία, βασικός πυλώνας για την ανατροφοδότηση και αποτίμηση των αποτελεσμάτων σε κάθε ένα από αυτά. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι ανάλυση του πρώτου επιπέδου αναγνώρισης των κινδύνων (**Understanding**), μέχρι και το σημείο της αξιολόγησης (**Characterization & Evaluation**) της βαρύτητας αυτών, για την σωστή προτεραιοποίηση προς λήψη μέτρων μείωσης έκθεσης και περιορισμού της απειλής. Η επιλογή των αντίστοιχων μέτρων (**Management**), δεν αποτελεί αντικείμενο έρευνας της παρούσας εργασίας.

Κατά την ανάλυση σε πρώτο στάδιο παρατίθενται τα δεδομένα που αποτελούν τις σταθερές διεκδικήσεις της Τουρκίας από το 1974, ορίζοντας το πλαίσιο αναφοράς της απειλής. Στο δεύτερο στάδιο, της αποτίμησης, πραγματοποιείται ο εντοπισμός των κινδύνων, οι οποίοι προέρχονται από την ανάλυση των δεδομένων της μεταμόρφωσης, στο εσωτερικό και στην εξωτερική της πολιτική, από το 2016 έως σήμερα, όπως αναδύονται μέσα από την σχετική βιβλιογραφία, ειδησιογραφία και την συνέντευξη αρμόδιων πάνω στο θέμα ακαδημαϊκών

και στρατιωτικών από την παρατήρηση και ανάλυση των πολιτικών αποφάσεων, στρατηγικών ελιγμών και προκλήσεων το εν λόγω χρονικό διάστημα.

3. Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων αποτελεί την πρώτη φάση της προ-εκτίμησης (Pre-assessment) βάση προσδιορισμού προέλευσης των κινδύνων. Η βαθύτερη και προσεχτική παρατήρηση γεγονότων και εξελίξεων που συντελούνται στην Τουρκία την περίοδο μετά το 2016, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής φανερώνοντας το εύρος τυχόν απειλών προς τη Δύση και συγκεκριμένα την Ελλάδα. Στην παρούσα εργασία το πλαίσιο προσδιορισμού περιορίζεται στην ανάλυση του μετασχηματισμού, στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική, ως έκφραση της «νέας ταυτότητας» και της οικονομικής ανάπτυξης και αστάθειας στην Τουρκία τα τελευταία χρόνια.

3.1 Μετασχηματισμός της Τουρκίας

Ο μετασχηματισμός ενός κράτους σε ισχυρό πρεσβεύει την εξωστρέφεια της κοινωνίας, την εγκαθίδρυση μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας και την ανάπτυξη της οικονομίας. Η «Νέα Τουρκία», που δημιουργήθηκε από τον Κεμάλ Ατατούρκ πάνω στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παρουσιάζει έντονα στοιχεία δυτικοποίησης, ως προσπάθεια εκσυγχρονισμού αλλά και σταθερότητας στην Μέση Ανατολή. Χαράσοντας μια νέα πορεία για την τούρκικη δημοκρατία, μετά την ίδρυση της με την Συνθήκη της Λοζάνης, περιορισμένη εδαφικά, αλλά διατηρώντας την πολυμορφία της εθνοτικά και θρησκευτικά, απορρίπτει το ισλαμικό παρελθόν, υιοθετώντας μια εντελώς καινούργια ιδεολογία (Φραγκούλης Σ. Φράγκος, 2012). Πρόκειται για μια ισλαμική κοινωνία ως προς τη θρησκεία, την πολιτισμική κληρονομιά, τα έθιμα και τους θεσμούς, αλλά με έντονα φαινόμενα καταπίεσης των διαφόρων εθνοτήτων που την απαρτίζουν, κάτω από την πίεση δημιουργίας ενός εξευρωπαϊσμένου, ομοιογενούς, εθνικού, ισχυρού κράτους. Ο συγκεκριμένος επαναπροσδιορισμός θα οδηγούσε στον εκσυγχρονισμό της χώρας, σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα (Huntington, 1996).

Η Τουρκία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με την στήριξη των Η.Π.Α. και της Ε.Ε., ως η πρώτη μουσουλμανική δημοκρατία, θα αποτελούσε το πρότυπο για τις υπόλοιπες μουσουλμανικές χώρες, κατά την προσαρμογή τους στο μοντέλο του εκδημοκρατισμού (Κωνσταντίνος Φίλης, 2018). Απώτερος σκοπός αποτελούσε η φιλοσοφία της παγκόσμιας ειρήνης, καθώς τα δημοκρατικά κράτη δεν πολεμούν μεταξύ τους (Συρίγος, 2015). Επιπρόσθετα, η αναγκαιότητα για εναρμόνιση της Τουρκίας κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά με τα δυτικά κράτη κρινόταν απαραίτητη, ώστε να συμπλεύσει με τη δυτική συμμαχία, καθώς λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης, αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Τα γεγονότα ακολουθούσαν μια σωστά προδιαγεγραμμένη πορεία για την Τουρκία, με την ένταξη της στο NATO το 1952 και την έναρξη των διαπραγματευτικών ενεργειών για την ένταξή της και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα σχέδια, όμως, αυτά φαίνονται να ανατρέπονται, μετά την άνοδο στον πρωθυπουργικό θώκο της Τουρκίας του Ραζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Ως υποστηρικτής των δημοκρατικών αξιών, αποστρεφόμενος το λαϊκισμό στο λόγο του, παρουσίαζε ένα προφίλ φιλελευθέρου πολιτικού, σεβόμενος τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις μειονότητες (McKernan, B. 2019). Η αλλαγή στην πολιτική του αρχίζει να διαμορφώνεται ύστερα από την μεγαλύτερη νίκη του κόμματος AKP στις εκλογές του 2011: οραματίζεται μια «Νέα Τουρκία», σύμφωνα με τα δικά του πρότυπα, οικειοποιείται τις μεθόδους του Κεμάλ, προσπαθώντας να μετουσιώσει το όραμά του για ελευθερία (ελευθερία της θρησκείας για τους θρησκόληπτους και ελευθερία μέσα από την θρησκεία για τους κοσμικούς), αντικαθιστώντας το κεμαλικό κράτος κοσμικού χαρακτήρα, με ένα βαθιά πολιτικά θρησκευόμενο, συντηρητικό, ισλαμικό (Çağartay, 2017).

Από την εκλογή του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) στην εξουσία το 2002, αρχίζει να λαμβάνει χώρα στην Τουρκία μια πολυεπίπεδη μεταλλαγή-μεταρρύθμιση, έχοντας ως συνιστώσες τις συγκρούσεις με το κεμαλικό, κοσμικό κατεστημένο, με τους οπαδούς του Γκιουλέν και τους Κούρδους, τη διαστρωμάτωση της τουρκικής κοινωνίας και το μετασχηματισμό της εθνικοκοινωνικής ταυτότητας της χώρας (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Κατά συνέπεια, είναι δυσκολότερο πλέον να γίνει κατανοητή η στάση της και να προβλεφθούν οι πράξεις της. Οι μελετητές της τουρκικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής διακρίνουν δύο περιόδους μετεξέλιξης (Τζιάρρας 2018):

α) Την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα η Τουρκία βιώνει πρωτοφανή επίπεδα εκδημοκρατισμού και οικονομικής ανάπτυξης και επιδιώκει να διαδραματίσει θετικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή μέσω του εμπορίου, διευρυμένων διπλωματικών σχέσεων, μεσολάβησης σε περιφερειακό επίπεδο και επίλυσης τοπικών προβλημάτων.

β) Μετά το 2010, αρχίζει σταδιακά να κάνει την εμφάνισή της μία ισλαμική συντηρητική στροφή στην τουρκική εγχώρια και εξωτερική πολιτική που οδηγεί, επίσης, στην προσπάθεια ανάληψης ενός περιφερειακού ρόλου εις βάρος της κοσμικής παράδοσης στο εσωτερικό της χώρας και ενός δυτικού προσανατολισμού μέχρι τότε.

Ο μετασχηματισμός αυτός της Τουρκίας εκδηλώνεται πλήρως αμέσως μετά την καταστολή του πραξικοπήματος, τον Ιούνιο του 2016, με τελικό επισφράγισμα την αναθεώρηση του συντάγματος τον Απρίλιο του 2017 (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Η αποτυχία που υπέστη το πραξικόπημα παρείχε στον Ερντογάν το άλλοθι που αποζητούσε ώστε να νομιμοποιήσει τις ενέργειες απομάκρυνσης των αντιπάλων του, υποστηρικτών του Γκιουλέν, από θέσεις δημόσιας διοίκησης στο εσωτερικό και την ανάδυση ενός έντονα ισλαμικού, αντιδυτικού χαρακτήρα προσανατολισμού στο εξωτερικό (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Τέλος, η αναθεώρηση του συντάγματος που τον κατέταξε στην κατηγορία του πιο «ισχυρού Τούρκου», φανέρωσε επίσης και το διχασμό στην χώρα, όπου το 51,4% τάχθηκε υπέρ της συγκέντρωσης των εξουσιών και τα 48,6% κατά (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017).

Εικόνα 2: Δημοψήφισμα Ιουνίου 2016 (Πηγή: Referendum)

3.1.1 Περιγραφή και ανάλυση εσωτερικής πολιτικής

Μία σειρά από γεγονότα που διαδραματίστηκαν στο εσωτερικό της χώρας (π.χ. κλήση σε απολογία του διοικητή της Τουρκικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (MIT) το Φεβρουάριο του 2012, με αφορμή μυστικές συνομιλίες που είχε με το ΡΚΚ, έκδοση ενταλμάτων για συλλήψεις πολιτικών, επιχειρηματιών και συγγενικών προσώπων του Ερντογάν το Δεκέμβριο του 2013, ενώ ο ίδιος επισκεπτόταν το Πακιστάν, βίαιη καταστολή της διαμαρτυρίας από την αστυνομία στο πάρκο Γκεζί στις 28 Μαΐου 2013) οδήγησαν τον Ερντογάν να συνειδητοποιήσει ότι δεν ελέγχει επαρκώς τις δομές του κρατικού μηχανισμού και να θεωρήσει ότι τίθεται σε ομηρία από τον μέχρι τότε στενό συνεργάτη του Γκιουλέν και τους οπαδούς του (Φίλης 2017, Τζιάρρας 2018).

Διελκυστίνδα της διαμάχης Γκιουλέν – Ερντογάν μπορεί να θεωρηθεί το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016, κύριο υπεύθυνο του οποίου ο τούρκος πρόεδρος έδειξε τον Γκιουλέν και τους οπαδούς του (Φίλης 2017, Τζιάρρας 2018, Χρηστοφής 2019). Η τρίμηνη κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στη χώρα - η οποία παρατάθηκε χωρίς διακοπή για δύο επιπλέον χρόνια - μετά το πραξικόπημα έδωσε την δυνατότητα στον Ερντογάν να παρακάμψει τους νόμους του κοινοβουλίου και να προχωρήσει στον έλεγχο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της παιδείας, με κάποιες χιλιάδες συλλήψεων και διαθεσιμοτήτων ή απολύσεων στρατιωτικών, αστυνομικών, δικαστικών, εκπαιδευτικών και δημοσίων υπαλλήλων (Φίλης 2017, European Commission 2018). Το αποτυχημένο πραξικόπημα αποτέλεσε την τέλεια αφορμή ώστε ο Ερντογάν να βγει κερδισμένος από τη σύγκρουσή του με τον Γκιουλέν, να εκδιώξει τους οπαδούς του από θέσεις κλειδιά του κρατικού –και όχι μόνο- μηχανισμού και να ελέγξει το τουρκικό κράτος, με στόχο την εφαρμογή του οράματός του (Φίλης 2017, Τζιάρρας 2018, Χρηστοφής 2019). Το επισφράγισμα της παντοδυναμίας του συντελέστηκε ένα χρόνο αργότερα, όπου με το δημοψήφισμα του 2017, άλλαξε το πολίτευμα της χώρας σε Προεδρική δημοκρατία, χρίζοντας εαυτόν τον νέο Σουλτάνο. (Çağartay, 2017)

Ο αυταρχισμός του Ερντογάν συνεχίζει να αυξάνεται, καθώς στον πολιτικό λόγο του εντάσσει το αφήγημα εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών που εποφθαλμιούν τη διάλυση της χώρας. Θεωρεί, πλέον, τρομοκράτες ή συνεργάτες τρομοκρατών κάθε έναν που αντιτίθεται στην εφαρμογή της πολιτικής του. Ασκεί αυστηρή κριτική δημόσια στους δικαστές και στις αποφάσεις τους, ενώ παράλληλα με διάφορα κατασταλτικά μέτρα, φιμώνει την ελευθερία του λόγου στο εσωτερικό της χώρας, θέτει στο περιθώριο διαφορετικές και ανεξάρτητες φωνές, οδηγεί στη φυλακή δημοσιογράφους, πολιτικούς του αντιπάλους και πιθανούς εχθρούς (Akkoyunlu & Öktem 2016, Φίλης 2017, Tziarras 2018, Christofis 2019). Σύμφωνα με Akkoyunlu & Öktem 2016,

η Τουρκία εισέρχεται, πλέον, στη σφαίρα μιας σαφούς αυταρχικής πολιτικής κάτω από την εξουσία ενός άντρα.

Μοναδικός πρωταγωνιστής τα τελευταία δεκαεπτά χρόνια πλέον, ο Ερντογάν αποτελεί μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα αυταρχικού προέδρου, ο οποίος έχει καταφέρει να ενισχύσει το θρησκευτικό ισλαμικό χαρακτήρα του κράτους, έναντι της κοσμικότητας που είχε υιοθετηθεί στην κεμαλική εποχή. Το ΑΚΡ είναι το πρώτο ισλαμικό κόμμα στη σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας, που καταφέρνει να εξασφαλίσει την πλειοψηφία στη τουρκική Εθνοσυνέλευση, μετά από μια περίοδο εσωτερικής αστάθειας και σκανδάλων διαφθοράς στην εξουσία (Συρίγος, 2015). Διατηρώντας μια συντηρητική κοινωνική πολιτική σε θέματα ηθικών αξιών, πρεσβεύει την επιστροφή σε παραδοσιακές αρχές της ισλαμικής κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομίας, ακολουθώντας μια φιλελεύθερη πολιτική εξωστρέφειας. Ωστόσο, καταφέρνει να πετύχει μια άνευ προηγουμένου ριζοσπαστικοποίηση και έναν έκδηλο διχασμό στο εσωτερικό (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Η διχασμένη κοινωνία δεν του επιτρέπει να υλοποιήσει τους στόχους του, όπου στη μια πλευρά οι συντηρητικοί, εθνικιστές ισλαμιστές θεωρούν την νέα Τουρκία ως τον επίγειο παράδεισο και στην άλλη οι φιλελεύθεροι, κούρδοι, αλεβίτες, οι οποίοι την παρομοιάζουν με κόλαση (Çağartay, 2017)

Επί των ημερών του ενισχύονται και κυριαρχούν οι ισλαμικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (Ozge Zihnioglu, 2018). Οι κοινωνικές αυτές οργανώσεις αποτελούν ζωτικής σημασίας μέρη των δημοκρατικών θεσμών, παρόλα αυτά από τις 23.000 που δημιουργήθηκαν στην Τουρκία ελάχιστες είχαν σαν έργο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (European Commission, 2018). Με την μορφή οργανισμών και μέσω του φιλανθρωπικού τους έργου αναπτύσσονται ραγδαία, ενώ ως εργαλείο για την εξάπλωση του ισλαμικού στοιχείου χρησιμοποιούν την εκπαίδευση και την παιδεία. (Richard Youngs, 2018: 40-43). Παράλληλα ο Τούρκος πρόεδρος, στοχεύοντας στην μεταμόρφωση της Τουρκίας στο πλαίσιο ενός θρησκευτικού εθνικισμού, παρεμβαίνει και στον τομέα της εκπαίδευσης, όπου μετατρέπει δημόσια σχολεία σε θεολογικές σχολές, οι λεγόμενες «imam-hatip» (ή παραδοσιακές σχολές για Σουνίτες Μουσουλμάνους κληρικούς): τα θρησκευτικά σχολεία, όπου ως βασική προτεραιότητα τίθεται η μελέτη του Ισλάμ και η αποστήθιση του Κορανίου, σε μια προσπάθεια να αναθρέψει μια γενιά «θρησκευτικής νεολαίας» (Foreign Affairs, 2015). Αποτέλεσμα της εμμονής αυτής του προέδρου είναι η ενίσχυση της ριζοσπαστικοποίησης της κοινωνίας και ο παραγκωνισμός της των άλλων θρησκειών, παραβιάζοντας βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου για το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας. Οι υπέρμαχοι της πολιτικής του Ερντογάν αναφέρουν ότι η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Τουρκία δεν είναι, εάν γίνεται πιο θρησκευτική, αλλά εάν η χώρα τελικά θα

κινηθεί ή όχι από έναν άκαμπτο κρατικό ελεγχόμενο δημόσιο χώρο, σε μια πλουραλιστική κοινωνία που μπορεί να φιλοξενήσει διαφορετικές εθνότητες και πεποιθήσεις (National Geographic, 2013)

Η ίδρυση της Τουρκικής δημοκρατίας ως κράτος θα συνοδεύεται πάντα από την ανάγκη για τη δημιουργία, ενός ενιαίου εθνολογικού κράτους. Η παρακαταθήκη αυτή βρίσκει τις ρίζες της στην διάλυση μιας πολυεθνικής οθωμανικής αυτοκρατορίας, τα κατάλοιπα τις οποίες σήμερα αντιμετωπίζει η σύγχρονη Τουρκία, μέσα από την ύπαρξη διαφόρων εθνοτικών, θρησκευτικών και γλωσσικών ομάδων/μειονοτήτων (Φραγκούλης Σ. Φράγκος, 2012). Μια χώρα η οποία αριθμεί περί των 82.000.000 κατοίκων, το ποσοστό του πληθυσμού τουρκικής καταγωγής υπολογίζεται σε 70-75%, με 19% κούρδους και 7-12% άλλες μειονότητες (Ετήσια έκθεση Τουρκίας, 2018). Σε όλη αυτή την εθνοτική πολυμορφία αρνητικό ρόλο παίζουν και τα 3,9 εκατομμύρια των προσφύγων που βρίσκονται Τουρκία (IOM UN Migration, 2019).

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που βοήθησε στην αποδοχή του Ερντογάν, από το μεγαλύτερο μέρος της χώρας, ήταν η ενίσχυση της οικονομίας. Οι αλλαγές που επέφερε τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης της χώρας έτυχαν ουσιαστικής ώθησης από την εντατικοποίηση των σχέσεων Ε.Ε.-Τουρκίας και τις σοβαρές ελπίδες του τουρκικού λαού για ένταξη στην Ε.Ε. Από το 2007 και έπειτα, με την ενδυνάμωση της εξουσίας του κυβερνώντος κόμματος του Ερντογάν, την ύπαρξη μίας αδύναμης αντιπολίτευσης, την εξαφάνιση της απειλής μίας στρατιωτικής παρέμβασης, την ενίσχυση της διαφθοράς και τη σταδιακή κατάρρευση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε., οι ρυθμοί ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας άρχισαν να επιβραδύνονται. Χαρακτηριστικά αποτελούν η μικρή παραγωγικότητα, η επιδείνωση της σχέσης εισροής κεφαλαίου - ανάπτυξης, το σχετικά μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το υψηλό ποσοστό πληθωρισμού, σημαντικά υψηλότερου από τους εμπορικούς εταίρους της χώρας (Acemoglu and Ucer, 2015). Το ΑΕΠ της χώρας το 2018 έπεσε στα 787 δις.\$,(851 δις \$ το 2017), με τον πληθωρισμό να εκτινάσσεται στο 20,30% και τη λύρα να υφίσταται νέα υποτίμηση κλείνοντας στα 5,26\$/ΤΛ. (Country Economy, 2018).

Η Τουρκία παρόλα αυτά εξακολουθεί να αποτελεί την μεγαλύτερη οικονομία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. (Friedman, 2009). Σύμφωνα με στοιχεία της World Bank, καταλαμβάνει την 17η θέση ανάμεσα στις διεθνείς οικονομίες, ενώ αποτελεί την 61η πιο ανταγωνιστική οικονομία παγκοσμίως (World Economic Forum, 2018). Οι εξαγωγές αυξήθηκαν στα 168 δις.\$, με τις εισαγωγές να παραμένουν σταθερές στα 223 δις.\$. Σημαντική πηγή εσόδων για την τούρκικη οικονομία αποτελούν η βαριά βιομηχανία, (αμυντική βιομηχανία, αυτοκινητοβιομηχανία και

Ναυπηγική, βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα). Αναφορικά έχει καταφέρει να ανεξαρτητοποιηθεί σε ποσοστό 60% σε πολεμικό εξοπλισμό αυξάνοντας παράλληλα την εξαγωγή πολεμικού υλικού κατά 145% το χρονικό διάστημα 2013-2017 (SIPRI, 2019).

Η ανάπτυξη στους τομείς τεχνολογίας, βαριάς βιομηχανίας δημιουργεί αυξημένες απαιτήσεις σε ενεργειακούς πόρους, τομέα στον οποίο η Τουρκία επιζητεί την ανεξαρτησία της (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Στο πλαίσιο αυτό, συγκαταλέγεται η κατασκευή πυρηνικών σταθμών και η προσπάθεια ανεύρεσης πηγών φυσικού αερίου στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου.

Η ανάπτυξη της Τουρκίας και η πολιτική τύχη του Ερντογάν είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Διασυνδέονται, επίσης, με την παγκόσμια οικονομία και τις ελευθερίες που αυτή προϋποθέτει στους πολίτες των ανεπτυγμένων χωρών. Στην πραγματικότητα, η οικονομία μπορεί να γίνει η αχίλλειος πτέρνα του Ερντογάν. Αν και η οικονομία της Τουρκίας έχει αυξηθεί σημαντικά από 2002, εξακολουθεί να είναι αρκετά μικρή για να εκτίθεται σε ενδεχόμενες διεθνείς οικονομικές κρίσεις. Μια οικονομική κατάρρευση οδήγησε τον Ερντογάν στην εξουσία το 2002, και, ίσως, μια παρόμοια οικονομική κρίση θα μπορούσε να σημαίνει το τέλος της εξουσίας του (Cagartay 2018).

3.1.2 Περιγραφή και ανάλυση εξωτερικής πολιτικής

Η μετά Κεμάλ εποχή πρόσδιδε στην Τουρκία τα χαρακτηριστικά ενός δυτικού κράτους, με την εξωτερική πολιτική να κρατάει απόσταση από τις χώρες της Μέσης Ανατολής και να επιδιώκει ταυτόχρονη ισορροπία στις σχέσεις της με τα αραβικά κράτη και το Ισραήλ (UNISCI Discussion Papers No23, May 2010). Η πολιτική αυτή παρουσιάζει μεταβολή μετά τον πόλεμο του Κόλπου και την επικράτηση του AKP (JDP). Η Τουρκία με την στάση της στην διαμάχη των ΗΠΑ με το Ιράκ, φαίνεται να θέτει σε ύψιστη προτεραιότητα την αποκατάσταση των σχέσεων της με τις χώρες της Μέσης Ανατολής, υιοθετώντας έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή (Συρίγος, 2015). Το αφήγημα του προέδρου Ερντογάν για επιστροφή της Τουρκίας σε ρόλο εκπροσώπου του μουσουλμανικού και αραβικού κόσμου, είναι βασισμένο στο δόγμα του Ahmet Davutoglu, για το «στρατηγικό βάθος» (Strategic Depth) και «μηδέν προβλήματα με τους γείτονες» (zero-problem with neighbors) (Davutoğlu, 2010). Στηριζόμενος στο τρόπο σκέψης του Ατατούρκ ως προς τον τρόπο ενεργείας, αλλά εκφράζοντας αντίθετη ιδεολογία, προσπαθεί να ανοικοδομήσει μια «Νέα Τουρκία», υιοθετώντας τη θεωρία του Ρεαλισμού, κόστος – όφελος, επιδιώκοντας το βέλτιστο αποτέλεσμα – όφελος σε κάθε επιλογή άσκησης της εξωτερικής πολιτικής.

Αν και η προσπάθεια ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ αποτελούσε πρώτη προτεραιότητα από το 1963, ο Ερντογάν ήταν αυτός, ο οποίος στην αρχή της θητείας του επιδίωκε τη προσχώρηση της Τουρκίας στους κόλπους της ΕΕ, καθώς οι προηγούμενες κυβερνήσεις το είχαν βάλει σε δεύτερη μοίρα (Danutoğlu, 2010). Ο σκοπός του ήταν διττός. Από τη μια προσπάθησε να καρπωθεί τα οφέλη μιας δυτικής κοινωνίας, σε οικονομικό κυρίως επίπεδο, καθώς όλες οι χώρες στήριζαν το πρότυπο ενός ανατολικού εκδημοκρατισμένου κράτους. Από την άλλη φρόντισε να εκμεταλλευτεί το δημοκρατικό σύστημα, απομακρύνοντας το στρατιωτικό μέχρι τότε καθεστώς από την πολιτική εξουσία (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Το πραξικόπημα του 2016 του έδωσε την ευκαιρία που ζητούσε να συνεχίσει την εκκαθάριση αυτή, έχοντας φτάσει έως και σήμερα στις 97.000 συλλήψεις και 150,000 εκδιώξεις πολιτών, οι οποίοι κατηγορούνται ως υποστηρικτές του Γκιουλέν, πολιτικού του αντιπάλου και υποκινητή του πραξικοπήματος, τον Ιούνιο 2016 (Turkey purge, 2019). Ωστόσο η μεγάλη καθυστέρηση της ενταξιακής πορείας της χώρας του στην Ε.Ε. τον οδήγησε στην εύρεση συμμαχιών από το χώρο της Ανατολής.

Ο μετασχηματισμός της τουρκικής κοινωνίας και του τουρκικού κράτους δεν μπορεί να απομονωθεί από τη συντηρητικοποίηση των δυτικών κοινωνιών και μία δημοκρατική ύφεση, ειδικά στην Ευρώπη, η οποία είχε βοηθήσει στις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και είχε δώσει ώθηση στις προηγούμενες προσπάθειες της χώρας για τη μετάβαση σε ένα δημοκρατικότερο κράτος. Με την παρακώλυση της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην ΕΕ από μεμονωμένα κράτη μέλη μετά το 2006, η ΕΕ έχασε κατά πολύ την επιρροή της στην πολιτική κατεύθυνση της Τουρκίας με αποτέλεσμα την απομάκρυνση της από την Ένωση, καθώς τα συμπεράσματα της Προεδρίας του Δεκεμβρίου του 2016 ανέφεραν ότι, υπό τις παρούσες συνθήκες, δεν εξετάζονται νέοι τομείς διαπραγματεύσεων (Akkoçunlu & Öktem 2016, European Commission 2018). Η πιο εξωστρεφής και προς τη Μέση Ανατολή προσανατολισμένη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας αποδεικνύει την ενηλικίωσή της και την ολοένα και μεγαλύτερη ανεξάρτησή της από τους δυτικούς εταίρους και συμμάχους, ως αποτέλεσμα των ισχυρών βάσεων στο εσωτερικό (Tziarras, 2018).

Ο δυναμισμός της τουρκικής οικονομίας, που εκφράστηκε με τη συμμετοχή της χώρας στη σύνοδο των G20, έδωσε την ευκαιρία στον Ερντογάν να αναζητήσει έναν πιο ενεργό ρόλο για τη χώρα του. Διμερείς διπλωματικές σχέσεις με τα μουσουλμανικά κράτη της Βόρειας Αφρικής, Μέσης Ανατολής, Αφγανιστάν και Πακιστάν οδήγησαν άμεσα σε μία αύξηση του όγκου των συναλλαγών μεταξύ της Τουρκίας και των συγκεκριμένων κρατών, ενώ στο τέλος της πρώτης δεκαετίας της νέας χιλιετίας οι συναλλαγές είχαν διπλασιαστεί (Özrek, 2011). Ενδιαφέρον, ακόμη, παρουσιάζει η συμμετοχή της Τουρκίας σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς, όπως στον

Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης (πλέον Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας) και στο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για την Οικονομική Συνεργασία της Μαύρης Θάλασσας για την επέκταση του περιφερειακού εμπορίου και της οικονομικής συνεργασίας, αποδεικνύοντας μια εξωστρεφή εξωτερική πολιτική. Η οικονομική ανάταξη τουρκικής οικονομίας επέτρεψε στον Ερντογάν να αμφισβητήσει τις μακροχρόνιες συμμαχίες της Τουρκίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ο τρόπος με τον οποίο ο Τούρκος πρωθυπουργός επιτέθηκε σε έναν από τους στενότερους συμμάχους της Τουρκίας, το Ισραήλ, εστιάζοντας στο παλαιστινιακό ζήτημα (Μούτσης 2017).

Η αναφορά στη μεταχείριση των μουσουλμανικών πληθυσμών και στην ενεργό συμμετοχή της Τουρκίας στη Συρία και την Αίγυπτο, η οικονομικές και διπλωματικές παρεμβάσεις σε Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Κόσσοβο και Βοσνία, αποδεικνύουν την επιθυμία του Ερντογάν να γίνει ηγέτης των Σουνιτών Μουσουλμάνων στη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια (Kurt Bassuener, 2019). Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας είναι σίγουρα φιλόδοξη, καθώς χρησιμοποιεί το Ισλάμ αφενός και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας αφετέρου προκειμένου να κυριαρχήσει σε έναν τομέα, όπου η Τουρκία πρέπει να ανταγωνιστεί εναντίον εξίσου φιλόδοξων αντιπάλων στην Ανατολή, όπως το Ιράν και η Σαουδική Αραβία και της Κίνας, Ρωσίας και των χωρών του Αραβικού Κόλπου στο χώρο των Βαλκανίων (ο.π.).

Η εξωτερική πολιτική του Ερντογάν, ειδικά κατά την τρίτη θητεία του ως πρωθυπουργού, έχει οδηγήσει τη χώρα στη δημιουργία ανοικτών μετώπων με πολλούς από τους γείτονές της, φανερώνοντας πως η διπλωματία «μηδενικών προβλημάτων» αποδεικνύεται ένα ιδιαίτερα δύσκολο έργο, κυρίως στη Μέση Ανατολή. Η εμπλοκή της Τουρκίας στη Συρία και τη Λιβύη δεν έχει παράσχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα μέχρι στιγμής (Μούτσης, 2017). Επιπλέον έχουν δημιουργήσει έντονο πνεύμα δυσαρέσκειας από μέρους της ΕΕ και των ΗΠΑ οι οποίες με κυρώσεις προσπαθούν να συγκρατήσουν την Τουρκία στη δυτική συμμαχία, υπό το φόβο πως μια απόσχιση της θα σήμανε απώλεια των στρατηγικών και οικονομικών οφελών, ενώ παράλληλα θα αποτελούσε και απειλή ασφαλείας στην περίπτωση αύξησης των μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017).

Η προσέγγιση με την Ρωσία και η αγορά οπλικών συστημάτων από αυτή, ως μέσω πίεσης προς τις Η.Π.Α., δεν γίνεται για πρώτη φορά από την Τουρκία. Το ίδιο επιδίωξε και το 1975 ύστερα από εμπάργκο που της επιβλήθηκε στην αγορά όπλων από την Αμερική (Συρίγος, 2015). Ο κ. Ερντογάν έχει εξετάσει κατά πόσον η χώρα μπορεί να εξυπηρετήσει καλύτερα τα συμφέροντά της σε άλλες συμμαχίες, όπως η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, ο Οργανισμός Συνεργασίας της

Σαγκάης, αντί για το NATO ή την Ε.Ε. που δεν σχεδιάζει πραγματικά να δεχτεί την Τουρκία. Κάτι που όπως φαίνεται και η ίδια πλέον δεν επιθυμεί.

Ένας παράγοντας αυξανόμενης σημασίας τόσο για τα κυπριακό πρόβλημα και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις όσο και για την περιφερειακή σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί η διευθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Το νομικό πλαίσιο των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών τέθηκε το 1982 με τη Διεθνή Συνθήκη του ΟΗΕ για το Δίκαιο της θάλασσας. Από την εποχή της συνθήκης της Λοζάνης, οι δύο χώρες δεν έχουν χαρτογραφήσει τα κοινά θαλάσσια σύνορά τους (Συρίγος 2015). Οι τελευταίες ανακαλύψεις σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στην Ανατολική Μεσόγειο και Αιγαίο, συμπεριλαμβανομένων και των πιθανών νέων ανακαλύψεων, αποδεικνύουν τις πρόσφατες εξελίξεις και τις ενέργειες / αντιδράσεις της Τουρκίας. Στην ενδεχόμενη περίπτωση πρόσθετων ανακαλύψεων, η Ανατολική Μεσόγειος θα αποτελέσει σημαντικό ενεργειακό προμηθευτή της Ευρώπης, συμβάλλοντας έτσι στην ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια (Ντόκος, 2018). Από πολιτικό-στρατιωτική άποψη, η λεπτή ισορροπία δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο, λόγω των εδαφικών διαφορών και των πρόσφατα ανακαλυφθέντων ενεργειακών πόρων και η στρατιωτικοποίηση του ενεργειακού πλούτου, αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους κινδύνους για την ειρήνη και τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή.

Ενδιαφέρον αποκτά, ωστόσο, η αντίδραση της Τουρκίας, όταν η Κύπρος συνήψε συνθήκη με το Λίβανο, με στόχο την έναρξη γεωτρήσεων για εύρεση πετρελαίου, ζητώντας τον περιορισμό της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης της, ισχυριζόμενη ότι αυτή η συνθήκη δεν ήταν συμβατή με τις ρήτρες της Συνθήκης των Εγγυητριών Δυνάμεων του 1960 και τις αρχές του διεθνούς δικαίου σχετικά με τα θαλάσσια σύνορα (Aksu, 2010). Στον αντίποδα ο Τούρκος πρόεδρος για να διασπάσει τον τοίχο που τον αποκόπτει από την έξοδό του στην Μεσόγειο, προχωρά σε αμφισβητήσεις των συμφωνηθέντων από την Κυπριακή Δημοκρατία και εκτοπίζει Ελλάδα και Κύπρο από το ενεργειακό «momentum», με την σύμπραξη της παράνομης συμφωνίας οριοθέτησης ΑΟΖ με την Λιβύη.

Η Τουρκία έχει να αντιμετωπίσει σήμερα ένα σημαντικό δίλημμα στην Ανατολή Μεσόγειο. Εκτός από τις μέχρι τώρα ανακαλύψεις υδρογονανθράκων, σε λίγα χρόνια θα παράγεται φυσικό αέριο και στο τετράγωνο 12 και ενδεχομένως σε πρόσθετους τομείς της κυπριακής ΑΟΖ από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, όπως η Exxon Mobil, η Total και η ENI. Στην περίπτωση αυτή, οι τουρκικές αξιώσεις θα υποστούν ένα σοβαρό πλήγμα σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων

ζωνών γύρω από την Κύπρο, όπως και οι προσπάθειές της στην συν-εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Η Άγκυρα θεωρεί ότι πρέπει να δράσει άμεσα για να αποτρέψει μια τέτοια εξέλιξη, και προς τα εκεί συγκλίνουν και οι ενέργειές της το τελευταίο διάστημα (συμφωνία με Λιβύη για την ΑΟΖ των δύο χωρών). Είναι, επίσης, πολύ πιθανό η Τουρκία να στείλει τη δική της πλατφόρμα διεξαγωγής διερευνητικών ερευνών στην ΑΟΖ της Κύπρου (Συρίγος & Ντόκος, 2018).

Στα τέλη του 2017, η Τουρκία φιλοξένησε το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων παγκοσμίως, ο οποίος περιλαμβάνει περίπου 3,5 εκατομμύρια Σύριους και 365.000 ανθρώπους άλλων εθνικοτήτων. Περίπου 228.000 Σύριοι ζουν σε εικοσιένα στρατόπεδα που διαχειρίζεται η Υπηρεσία Καταστροφών και Έκτακτης Ανάγκης (AFAD) στα σύνορα μεταξύ Τουρκίας και Συρίας. Καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για την παροχή ευρύτερης πρόσβασης στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη. Από τα 1,5 εκατομμύρια Σύριοι σχολικής ηλικίας στην Τουρκία, περίπου 605.000 έχουν πλέον πρόσβαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μέχρι το τέλος του 2017, είχαν εκδοθεί 15.700 άδειες εργασίας σε Σύριους υπό προσωρινή προστασία (European Commission 2018). Το 2016, με την υπογραφή της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας για το προσφυγικό ζήτημα, παρουσιάζεται μια αλλαγή της ευρωπαϊκής πολιτικής έναντι της Τουρκίας, όπου, πλέον, η Τουρκία δεν όφειλε να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις για τον εκδημοκρατισμό της χώρας, αλλά πολύ περισσότερο έπρεπε να γίνει γραμμή ανάσχεσης και να μην επιτρέψει την είσοδο προς την Ευρώπη ανεπιθύμητων προσφύγων (Akkoyunlu & Öktem 2016). Στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής είχαν διατεθεί από την ΕΕ προς την Τουρκία, μέχρι το τέλος του 2017, κονδύλια ύψους 3 δισ. Ευρώ, με 72 έργα και σχεδόν 1,2 εκατ. ωφελούμενους από τους πλέον ευάλωτους πρόσφυγες. Οι εκταμιεύσεις έχουν ανέλθει σε 1,95 δισ. Ευρώ μέχρι σήμερα (European Commission, 2018).

3.2 Επιπτώσεις σε διεθνές περιβάλλον

Η Τουρκία, λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης, αποτελούσε την γέφυρα επικοινωνίας με τις χώρες της Ανατολής και το φυσικό φράγμα ανάσχεσης της ρώσικης επιρροής κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την εξουδετέρωση της «κομμουνιστικής απειλής», η Τουρκία παραμένει για τις Η.Π.Α. και κατ' επέκταση για την Ευρώπη ο συνδετικός κρίκος με τις χώρες της Ανατολής, ενώ ταυτόχρονα προβάλλεται ως το πρότυπο εκδημοκρατισμένο μουσουλμανικό κράτος (Συρίγος, 2015). Ωστόσο, οι σχέσεις με τις γειτνιάζουσες χώρες, η ανάπτυξη του λαϊκισμού στο εσωτερικό, η νέα προσέγγιση με τις χώρες

της Μέσης Ανατολής, οι παρεμβάσεις στις διαφορές μεταξύ Αραβικών κρατών και στα εσωτερικά αυτών (Συρία, Λιβύη, Αίγυπτος, Παλαιστίνη), η διάρρηξη των σχέσεων με τις Η.Π.Α. και η αποστροφή στην επιθυμία για ενταξιακή ένωση με την Ε.Ε, η αδυναμία εύρεσης αποδεκτής λύσης για το Κυπριακό και τέλος οι ενεργειακές συμφωνίες, έχουν καταστήσει την Τουρκία μια χώρα δύσκολη ως προς τον εντοπισμό συνοχής μεταξύ των ενεργειών και θεωρητικού πλαισίου άσκησης της εξωτερικής της πολιτικής (UNISCI Discussion Papers No23, May 2010).

Μετά το πραξικόπημα του 2016, τίθεται σε εφαρμογή από τον Ερντογάν και το επιτελείο του η πολιτική του νέο-οθωμανισμού, όπως περιγράφεται στο βιβλίο «*Το στρατηγικό βάθος*» του Νταβουτογλου. Η Τουρκία θα έπρεπε να αναλάβει το ρόλο που ιστορικά κατείχε, βάση του αυτοκρατορικού, οθωμανικού της παρελθόντος, της ηγέτιδας δύναμης στην ευρύτερη περιοχή και να προχωρήσει στην υλοποίηση του «Εθνικού Όρκου» (Συρίγος, 2015). Η τοποθέτηση αυτή την κατατάσσει αυτόματα σε ισότιμο συνομιλητή με τις μεγάλες δυνάμεις, απεμπολώντας το ρόλο του διαμεσολαβητή των Δυτικών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή (Κωνσταντίνος Φίλης, 2017). Επιπλέον η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη, ταυτόχρονα με την ανάδειξη της νέα ταυτότητας, παρείχαν την δυνατότητα στην Τουρκία να παρεμβαίνει μέσω της ήπιας πολιτικής σε αρκετές χώρες των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής, δημιουργώντας ένα κύκλωμα συνεργασιών ενισχύοντας την θέση της διεθνώς (Συρίγος, 2015).

Η εκδήλωση του «νέο-οθωμανισμού» από την Τουρκία έχει επιφέρει την διάρρηξη των σχέσεων με σημαντικές δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή, όπως η Αίγυπτος και το Ισραήλ και άλλες φανερώνοντας εν μέρει ορισμένες κακές επιλογές στην εφαρμογή του δόγματος «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» από τον Ερντογάν (Συρίγος, 2020²). Το χάσμα φαίνεται να μεγαλώνει ακόμα περισσότερο ύστερα και από την σύναψη ενεργειακών συμφωνιών μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Αιγύπτου και Ιορδανίας, απομονώνοντας περισσότερο την Τουρκία διπλωματικά (Σταύρος Λυγερός, 2020).

² Ομιλία σε εκδήλωση για την Τουρκική επιθετικότητα, Πάτρα 11/1/2020

Εικόνα 3: Εθνικός όρκος (πηγή: Wikipedia)

Η Κύπρος αποτελεί μέλος της Ε.Ε., οπότε οι δράσεις της Τουρκίας στην περιοχή δεν περνούν απαρατήρητες, ή χωρίς απάντηση από τα άλλα κράτη μέλη. Στόχος της Τουρκίας αποτελεί η αναγνώριση του ψευδοκράτους της Βόρειας Κύπρου και η εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου πλούτου όλου του νησιού, όπως αποκαλύπτουν οι κινήσεις του τελευταίου διάστημα. Σε περίπτωση που η Κύπρος δεν αποτελούσε μέλος της ΕΕ, θα είχαμε μια ακόμα αντίστοιχη περίπτωση επέμβασης, παρόμοια με αυτή της Συρίας, για τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της Ανατολικής Μεσογείου.

Η συνεργασία Ε.Ε.-Τουρκίας για τη διαχείριση των ροών προσφύγων / μετανάστευσης είναι πιθανό να συνεχιστεί, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα και με πρόσθετη χρηματοδότηση, εκτός των 3 δισ. Ευρώ, για την Τουρκία, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχει πρόοδος στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Οι δηλώσεις και οι ενέργειες του Ερντογάν, ο αυξανόμενος αυταρχισμός μέσα στην Τουρκία και η προσέγγιση με τη Ρωσία αποτελούν ένα μεγάλο αγκάθι στις σχέσεις της χώρας με την Ε.Ε. επηρεάζοντας άμεσα την Ελλάδα (Ακκογυνlu & Öktem 2016, Dokos 2018). Από την πλευρά της Ελλάδας, το ζήτημα των προσφύγων θα συνεχίσει να αποτελεί τεράστια πρόκληση και σημαντικό ζήτημα. Η δυναμική εισροή ακόμα περισσότερων προσφύγων από τη

Συρία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, σε περίπτωση κατάρρευσης της συμφωνίας Τουρκίας-Ε.Ε. για το προσφυγικό, θα προκαλέσει καταστροφικές επιπτώσεις στη χώρα. Επομένως, η Ελλάδα οφείλει να διατηρήσει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ της Τουρκίας και της δέσμευσής της στις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Christofis, 2019)

3.3 Ελληνική εξωτερική πολιτική

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Τάγιπ Ρετζέπ Ερντογάν και το κόμμα του ΑΚΡ το 2002 και η αποδυνάμωση του τουρκικού στρατιωτικού κατεστημένου δημιούργησε νέες ελπίδες ότι το νέο τουρκικό δόγμα της εξωτερικής πολιτικής για «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες» και οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα για τον περαιτέρω εκδημοκρατισμό της χώρας θα είχαν θετικό αντίκτυπο και στις διμερείς σχέσεις των δύο χωρών επιτρέποντας την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας με βάση μια πολιτική πλήρους συμμόρφωσης και ένταξης. Ωστόσο, σύντομα θα γινόταν κατανοητό ότι οι κυβερνήσεις του ΑΚΡ θα έδιναν προτεραιότητα σε οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με επιλεγμένες χώρες της Μέσης Ανατολής και άλλες αναδυόμενες δυνάμεις και όχι με την ΕΕ (Dokos, 2018).

Η εξέλιξη αυτή περισσότερο ενίσχυσε την ήδη εύθραυστη σχέση των δύο χωρών. Η Ελληνική εξωτερική πολιτική παραμένοντας προσηλωμένη στην αρχή της «ειρηνικής επίλυσης των διαφορών επί τη βάση του διεθνούς δικαίου», είχε ταχθεί υπέρ της ενταξιακής προσπάθειας της Τουρκίας στην Ε.Ε., καθώς ερμήνευε τη συμμετοχή της στον οργανισμό ως μέσω καθιέρωσης των δημοκρατικών θεσμών και σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου (Couloumbis & Kentikelenis, 2007).

Τα γεγονότα που έλαβαν χώρα, από το την κατάληψη της βόρειας Κύπρου το 1974 και τις δύο κρίσεις το 1986 και 1996 αντίστοιχα φανέρωσαν την έλλειψη στοχευμένου στρατηγικού σχεδιασμού διαχείρισης των διαφορών με την Τουρκία. Παρόλες τις γεωστρατηγικές προτεραιότητες που είχε θέσει η Ελλάδα, μετά και το τέλος του ψυχρού πολέμου (την ένωση με την Ε.Ε., τη δυναμική παρουσία στα Βαλκάνια την Ανατολική Μεσόγειο και παραευξείνιο χώρο), δεν κατάφερε να τις υλοποιήσει (Συρίγος, 2015). Αποτέλεσμα των δύο τελευταίων κρίσεων και οι συνεχείς παραβιάσεις του Ελληνικού FIR στο χώρο του Αιγαίου, ήταν η μονοδιάστατη θεώρηση της απειλής, εγκαταλείποντας εν μέρει το «ενιαίο αμυντικό δόγμα» και την Ανατολική

μεσόγειο. Ακόμα και η θέση που κατέχει από το 1991, ως η ισχυρότερη χώρα των Βαλκανίων, ήταν αποτέλεσμα προσπαθειών προγενέστερων πολιτικών ηγεσιών³ και συγκυριών⁴ (Συρίγος, 2015). Μεγάλο ρόλο ωστόσο έπαιξε και η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2009, στερώντας από την Ελλάδα την δυνατότητα να χαράξει την πολιτική της, θέτοντας τους κατάλληλους εθνικούς στόχους, έχοντας απέναντι της μια ακμάζουσα τούρκικη οικονομία, γεμάτη αυτοπεποίθηση και εξωστρέφεια με διευρυμένους άξονες επιρροής στην περιφέρεια της. Η πολιτική του κατευνασμού και η εμμονή στην επέμβαση, άλλων χωρών για την επίλυση των προβλημάτων με την Τουρκία, δεν αποτελεί παρά μια, παραχώρηση των εθνικών κυριαρχικών μας δικαιωμάτων, φανερώνοντας την ατολμία των εκάστοτε ελληνικών κυβερνήσεων λήψης δραστικών μέτρων αντιμετώπισης της εξ ανατολών απειλής (Συρίγος, 2015).

Τέλος η παρατεταμένη ενασχόληση με την αμυντική πολιτική αποτροπής, μόνο στο χώρο του Αιγαίου και η εγκατάλειψη του ενιαίου αμυντικού δόγματος, οδήγησε σε εξασθένηση εκτέλεσης αποτροπής στο χώρο του Καστελόριζου και της Κύπρου, αφήνοντας το χώρο για την Τουρκία να δράσει ανεξέλεγκτα.

³ Ένταξη στο NATO και ΕΕ

⁴ Κατάρρευση κομμουνιστικών καθεστώτων και διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

4. Αποτίμηση (Appraisal)

Αντικείμενο του παρόντος σταδίου είναι ο εντοπισμός των κινδύνων που πηγάζουν από τις δύο διαστάσεις μετασχηματισμού της Τουρκίας, της Ισλαμοποίησης και της οικονομικής πολιτικής, ως έκφραση στον εσωτερικό κοινωνικό ιστό και στην εξωτερική πολιτική και κατά πόσο αυτοί μπορούν να αποτελέσουν απειλή για την εθνική ασφάλεια, πλήττοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας που. Το στάδιο αυτό της μέθοδος IRGC περιλαμβάνει την εκτίμηση του κινδύνου και της ανησυχίας (IRGC,2017). Η επιλογή των κινδύνων προς εξέταση έγινε σύμφωνα με την επίσημη πηγή του Υπουργείου Εξωτερικών. Αντίστοιχα η αποτύπωση της ανησυχίας στην κοινή γνώμη, μέσω δημοσκόπησης, των απόψεων ακαδημαϊκών, διεθνολόγων και στρατιωτικών μέσα από σχετική βιβλιογραφία και αρθρογραφία, θα μας επιτρέψει να εντοπίσουμε τους επικρατέστερους κινδύνους προς εμφάνιση και οι οποίοι δύναται να επιφέρουν αρνητικό αντίκτυπο για την εθνική ασφάλεια και είναι σε θέση να πλήξουν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στην επικράτεια της (ο.π.). Τέλος μέσω της συνέντευξης υψηλόβαθμων στρατιωτικών και διεθνολόγων θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τυχόν διαφορετικές προσεγγίσεις από τη σκοπιά της βιωματικής προσέγγισης και της θεωρίας αντίστοιχα, για την αντίληψη των κινδύνων που προκύπτουν από το νέο κύμα προκλήσεων της Τουρκίας.

4.1 Τούρκικες διεκδικήσεις έναντι της Ελλάδας

Τα θέματα που θέτει η Τουρκία και αποτελούν τις πάγιες διεκδικήσεις της έναντι της Ελλάδας σχετίζονται με το Αιγαίο, τη Θράκη και την Κύπρο. Το κυρίαρχο θέμα μέχρι το 1974 για τα ελληνοτουρκικά αποτελούσε το Κυπριακό. Την περίοδο που ακολουθεί η Τουρκία εγείρει νέες διεκδικήσεις που αφορούν το καθεστώς του Αιγαίου. Συγκεκριμένα οι αμφισβητήσεις της γειτόνου αφορούν σε θέματα που άπτονται των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας σε θάλασσα και ξηρά. Ο κατάλογος αυτών των θεμάτων στο Αιγαίο, σύμφωνα με την επίσημη σελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, αφορούν στα κάτωθι:

- Οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (θέμα που αποδέχεται και η Ελλάδα ότι πρέπει να διευθετηθεί) και της αιγιαλίτιδας ζώνης
- Εθνικός εναέριος χώρος
- Θαλάσσια σύνορα
- Αρμοδιότητες εντός FIR
- Ερεύνα και διάσωση
- Αποστρατικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγίου

Μία επιπλέον συνιστώσα στις διεκδικήσεις της Τουρκίας αποτελεί η απόπειρα σφετερισμού της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, ως αντίποδα στις αναγνώριση δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, Ζητήματα ελληνοτουρκικών σχέσεων, 2019).

Επισφράγισμα των διεκδικήσεων αυτών ήταν η κρίση του 1996, όπου στα Ίμια πλέον έχουμε την δημιουργία των Γκρίζων Ζωνών, δηλαδή την αμφισβήτηση από μέρους της Τουρκία των κυριαρχικών δικαιωμάτων επί ορισμένου αριθμού βραχονησίδων της Ελλάδας (Συρίγος, 2015).

Το τελευταίο διάστημα, μετά από μια μακρά περίοδο ήρεμης σχετικά συνύπαρξης των δύο χωρών, λόγω των εσωτερικών προβλημάτων από μέρους της Τουρκίας και της εσωτερικής μεταρρύθμισης, το θέατρο των διεκδικήσεων μεταφέρεται και πάλι στη Μεσόγειο. Ύστερα από την συρρίκνωση που υπέστη η χώρα με τη συνθήκη της Λωζάννης, η Τουρκία επανέρχεται δυναμικά και από θέση ισχύος, με την σύμπραξη συμφωνίας με την Λιβύη για οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, αποκόπτοντας την Ελλάδα από την Ανατολική Μεσόγειο (Συρίγος 2020). Το πρόβλημα πλέον που δημιουργεί η Τουρκία είναι ότι αμφισβητεί όχι μόνο την ύπαρξη υφαλοκρηπίδας από το σύμπλεγμα του Καστελόριζου, αλλά προχωρά ένα βήμα πιο πέρα αφαιρώντας το δικαίωμα της Ρόδου, της Καρπάθου, της Κάσου και της Κρήτης κατοχής υφαλοκρηπίδας. Στόχος και σε αυτή την περίπτωση η στρατηγική απομόνωση της Κύπρου από την Ελλάδα και ταυτόχρονα η εκμετάλλευση από αυτήν των πλουτοπαραγωγικών κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου. Γέφυρα των δύο διεκδικήσεων, σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, αποτελεί το αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας», διευρύνοντας την απειλή σε χώρο, προκαλώντας πολλαπλά μέτωπα στον ίδιο χρόνο, ενισχύοντας την δυναμική της απειλής.

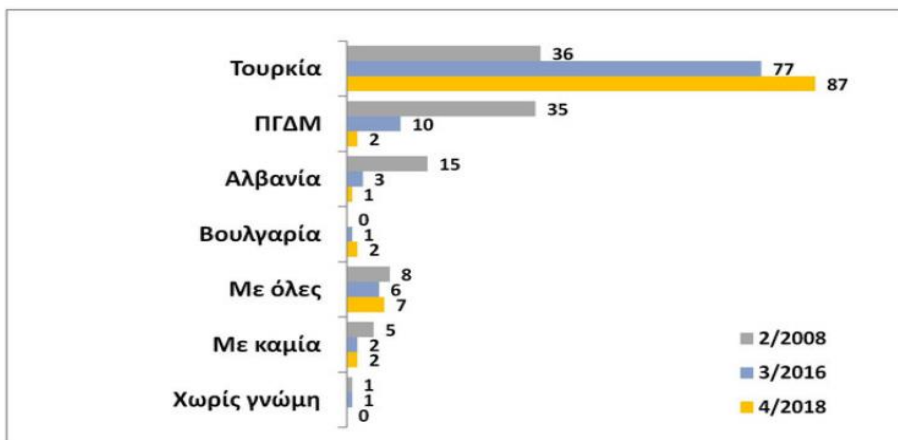
4.2 Αναγνώριση των κινδύνων

Σημαντική πηγή έκφρασης της τουρκικής πολιτικής για τον προσδιορισμό των στόχων που έχει θέσει ο Πρόεδρος της Τουρκίας ως προτεραιότητα και της μεθόδου που χρησιμοποιεί για να τους επιτύχει, αποτελεί το βιβλίο του Νταβούτογλου για το «Στρατηγικό βάθος» της Τουρκίας (Κωνσταντίνος Φίλης 2017). Η Τουρκία αναλογιζόμενη τον ιδιαίτερο ρόλο που της προσδίδει η γεωγραφική της θέση, σε μια περιοχή έντονων αντιπαραθέσεων και μεγάλων συμφερόντων, προσπαθεί να εδραιωθεί ως ηγέτιδα δύναμη. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού δεν διστάζει να κάνει χρήση ακόμα και ανορθόδοξων μεθόδων, όπως η παράβαση διεθνών κανόνων και αμφισβήτηση διεθνών συνθηκών και συμβάσεων. Τους τελευταίους έξι μήνες μόνο, ο Ερντογάν έχει παραβιάσει τέσσερις φορές το διεθνές δίκαιο, με την παράνομη εισβολή και κατοχή εδαφών στη Συρία, τις παράνομες έρευνες στην Κυπριακή ΑΟΖ, τη σύναψη συνθήκης οριοθέτησης ΑΟΖ με την Λιβύη και την αποστολή στρατευμάτων στην Λιβύη ενάντια στα ψηφίσματα του ΟΗΕ (Συρίγος 2020). Η παραβατική αυτή συμπεριφορά, ταυτόχρονα με την απομάκρυνση των Η.Π.Α. από τη Μέση Ανατολή, δυναμιτίζει την περιοχή, προκαλώντας ανησυχίες για νέο κύμα αποσταθεροποίησης ύστερα από τον πόλεμο στο ΙΡΑΚ το 2003, όπου η ύπαρξη των πλουτοπαραγωγικών πηγών τείνει να μετατρέψει τη Μεσόγειο σε νέο Αραβικό Κόλπο ξέσπασμα της οποίας αναπόφευκτα πρόκειται να επηρεάσει την Ελλάδα (Σταύρος Λυγερός, 2009).

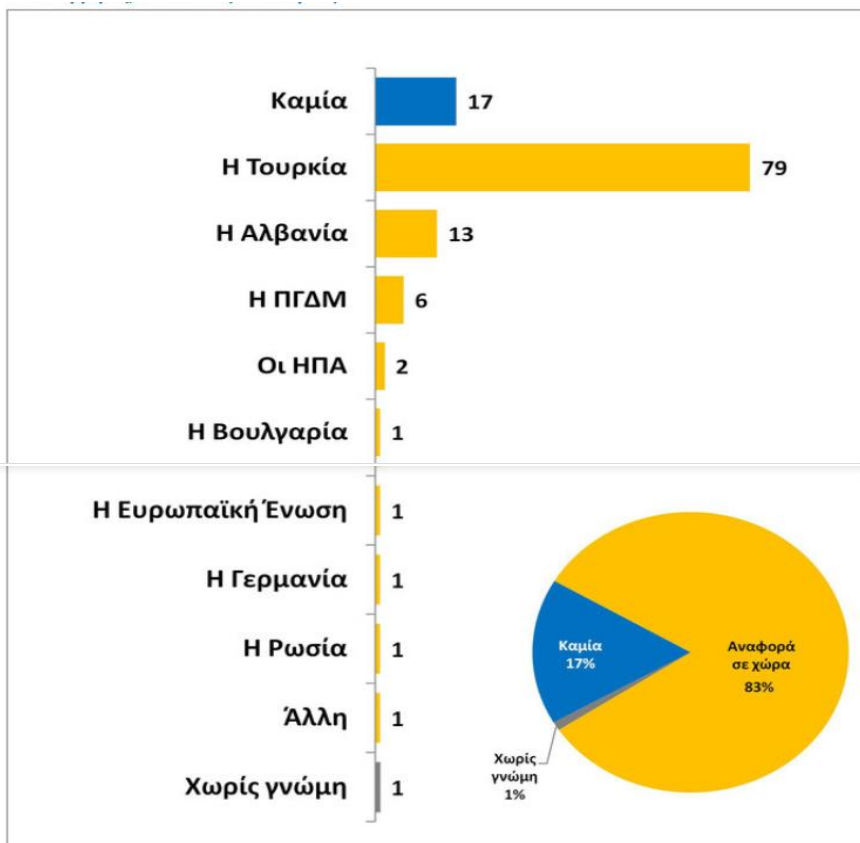
Ο εθνοτικός και οικονομικός μετασχηματισμός της Τουρκίας είναι αποτέλεσμα μια μεθοδευμένης πολιτικής από τον κ. Ερντογάν από το 2003 έχοντας σαν πηγή έκφρασης τον Νέο-οθωμανισμό, με την Ελλάδα να βρίσκεται στο κέντρο των εξελίξεων. Μεγάλο μέρος των ΜΜΕ, των διεθνολόγων και ακαδημαϊκών στην Ελλάδα, το τελευταίο χρονικό διάστημα, ασχολείται με τους πιθανούς κινδύνους που μπορούν να επιφέρουν οι πολιτικές επιλογές του προέδρου της Τουρκίας για τη σταθερότητα και την ειρήνη στην περιοχή μας. Οι ανησυχίες βέβαια αυτές παρουσιάζουν μια συνέχεια και περιοδικότητα εδώ και τέσσερις δεκαετίες, αποτελώντας απειλή ως προς τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας σε Θράκη, Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο. Οι διεκδικήσεις της Τουρκίας για το Αιγαίο και την Κύπρο παραμένουν σταθερές, σκιαγραφώντας τους κινδύνους που απορρέουν από αυτές, ενώ η εμφάνιση ενός νέου κινδύνου, του μεταναστευτικού, έρχεται να αυξήσει τις προκλήσεις δημιουργώντας ένα επιπλέον μέτωπο αντιπαραθέσεως στα ελληνοτουρκικά (Συρίγος, 2015).

Οι πρόσφατες δημοσκοπήσεις αποτυπώνουν την ανησυχία της κοινωνίας για την πρόοδο των ελληνοτουρκικών. Η ενεργή συμμετοχή της Τουρκίας στον εμφύλιο της Συρίας και Λιβύης

στρατιωτικά, με την ταυτόχρονη επαναφορά σε διεκδικήσεις που αποτελούν διαχρονική επιδίωξη, στο χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, αναγάγουν τη γείτονα σε πρώτη απειλή, σε σχέση με τις χώρες στην περιφέρεια. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται από το 2016 και έπειτα, όπως φαίνεται και στα παρακάτω διαγράμματα.

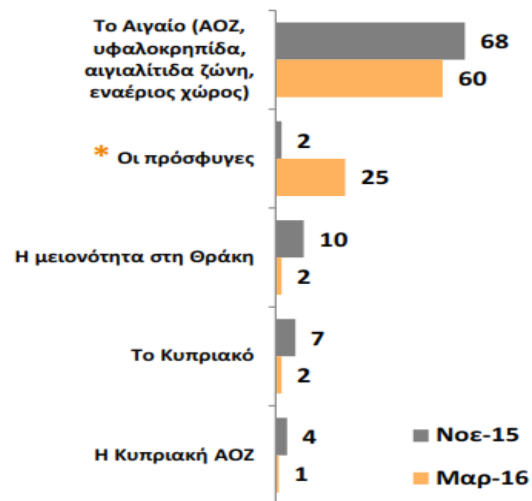
Γράφημα 1: Χώρα μεγαλύτερο πρόβλημα για την Ελλάδα, (Πηγή: Public Issue)

Γράφημα 2:Χώρα απειλή για την Ελλάδα, (Πηγή: Public Issue)

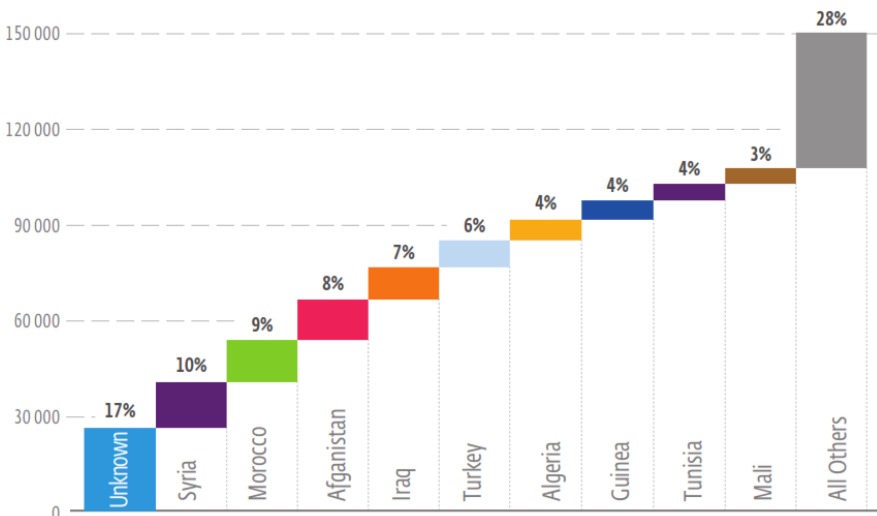
Οι εκτιμήσεις δε του κόσμου για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα με την Τουρκία, και πρόκειται να μας απασχολήσουν στο εγγύς μέλλον, θέτουν ως πρώτη προτεραιότητα το Αιγαίο, με το προσφυγικό να παρουσιάζει μεγάλη αύξηση. Η προσέγγιση αυτή έχει βάση, καθώς αποτελεί μέρος του υβριδικού πολέμου που έχει εστιάσει η Τουρκία από την εποχή του Οζάλ την δεκαετία του 80'. Σύμφωνα με την FRONTEX, ο αριθμός των 56.561 παράνομων μεταναστών το 2019 αποτελεί μια αύξηση της τάξης του 34%, από το 2018 στις εισόδους μεταναστών από την διαδρομή της Ανατολικής Μεσόγειου (European Border and Coast Guard Agency, 2019). Οι περισσότεροι από αυτούς είναι πολιτικοί και οικονομικοί μετανάστες, ωστόσο στον μεγάλο αυτό αριθμό δεν είναι εύκολος ο διαχωρισμός της κατηγορίας των μεταναστών, θέτοντας τον

προβληματισμό για το κατά πόσο απειλείται η εθνική ασφάλεια της χώρας⁵ (Adamson, 2006). Σημαντική είναι η παρατήρηση ότι το 2018 τριπλασιάστηκε ο αριθμός των Τούρκων παράνομων μεταναστών με 7918 καταγραφές, κατατάσσοντας την Τουρκία στην τέταρτη θέση, πίσω από το Ιράκ, από τις εθνικότητες των μεταναστών στην περιοχή, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 3. Παράλληλα η μαζική φυγή των νέων λόγω της οικονομικής κρίσης και η υπογεννητικότητα δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την αλλοίωση των εθνοτικών στοιχείων της Ελληνικής κοινωνίας και κατατάσσουν το πρόβλημα σε ύψιστης σημασίας, καθώς μια εθνική μειονότητα μπορεί να μεταβληθεί σε μια νέα κρατική οντότητα (Λαυρέντζος, 2016).

Γράφημα 3: Σημαντικότερο πρόβλημα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, (Πηγή: Public Issue)

⁵ Με τον όρο απειλής της εθνικής ασφάλειας αναφερόμαστε στις επιπτώσεις που μπορεί να έχει το φαινόμενο της μετανάστευσης για την κοινωνική και εθνοτική συνοχή, την εθνική ασφάλεια, την οικονομία και το δημογραφικό χαρακτήρα (Bigo,2001).

Γράφημα 4: Detections of illegal border-crossing, by main nationalities (Πηγή FRONTEX)

Στις μεθόδους που χρησιμοποιεί η Τουρκία στην αντιπαράθεση με την Ελλάδα παρατηρείται μια σταθερότητα στη επιλογή περιορισμένης κλίμακας θερμών επεισοδίων⁶, αποφεύγοντας την επιλογή μια γενικευμένης σύρραξης. Αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών είναι η συστηματική προβολή της αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και η φθορά δυνάμεων των Ελληνικών Ενόπλων δυνάμεων. Η πιθανότητα επανάληψης ενός θερμού επεισοδίου στο χώρο του Αιγαίου ή στη Ανατολική Μεσόγειο, αποτελεί πιθανό σενάριο στο οποίο αναφέρονται πολλές έρευνες και μελέτες, λόγω της τακτικής που έχει υιοθετήσει η Άγκυρα τα τελευταία χρόνια. Η στρατηγική δημιουργίας Γκρίζων Ζωνών που ξεκίνησε το 1996, με το επεισόδιο στα Ιμια, συνεχίζει να αποτελεί τακτική επιδίωξη της Τουρκίας και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Κύπρος, το Καστελόριζο και προσφάτως τα νησιά Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος στοχοποιούνται από την Τουρκία στο βωμό της εκπλήρωσης του σχεδίου της «Γαλάζιας Πατρίδας». Απόδειξη αυτών είναι η αύξηση των παραβιάσεων από τούρκικα μαχητικά αεροσκάφη που παρατηρείται τα τελευταία δυο χρόνια στο Νότιο-ανατολικό Αιγαίο, με υπερπήσεις ακόμα και άνωθεν Ελληνικών νησιών, όπως το σύμπλεγμα του Καστελόριζου (Παράρτημα Β, Πίνακας 6). Εξίσου χαρακτηριστική είναι και η προκλητική συμπεριφορά από το Τούρκικο Πολεμικό Ναυτικό με τις παραβιάσεις των Εθνικών Χωρικών Υδάτων να έχουν υπερβεί τις 2.000 για το 2019 (Παράρτημα Β, Πίνακας 7). Η έκδηλη επιθυμία του Ερντογάν για επιβολή των βλέψεων του στο χώρο της

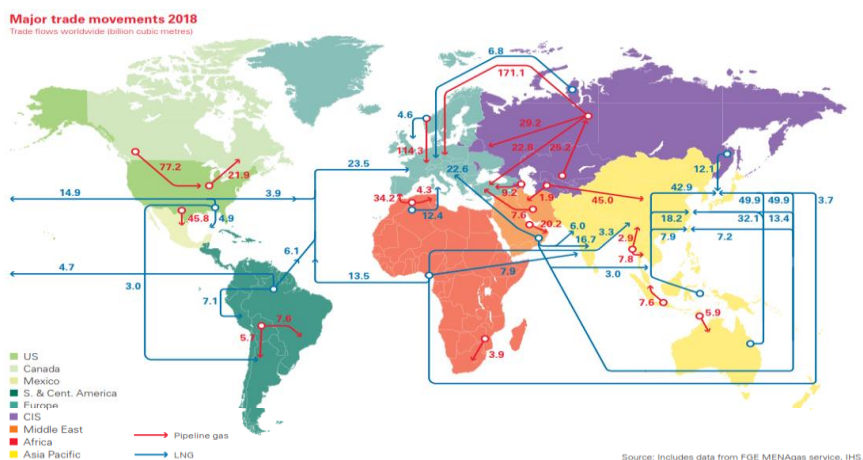
⁶ Καθημερινή εμπλοκή Ελληνικών μαχητικών σε αερομαχίες με τα τουρκικά τα οποία παραβιάζουν το Ελληνικό FIR, Sismik 1987, Κριση Ιμίων 1996, S-300 1997-98, Οτσαλάν 1999

Μεσογείου και την οικειοποίηση του θαλάσσιου υπεδάφους, φανερώνεται από την σύμπραξη συμφωνίας με την κυβέρνηση της Λιβύης για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, παρά το γεγονός απουσίας θαλάσσιων συνόρων (Σταύρος Λυγερός, 2019).

Η Ε.Ε τα τελευταία χρόνια έχει υιοθετήσει την στρατηγική της καθαρής ενέργειας (Clean Energy for all Europeans strategy) με προμηθευτή φυσικού αερίου για την Ευρώπη να είναι η Ρωσία. Λόγω της αυξημένης ζήτησης στο μέλλον και της μεγάλης εξάρτησης που θα έχει στην περίπτωση του μονοπωλίου από τη Ρωσία στην προμήθεια, η Ε.Ε. στρέφει την προσοχή της προς την Ανατολική Μεσόγειο. (Tziarras, 2019). Σε αυτό συνηγορούν και οι ΗΠΑ, που θεωρούν ότι η Ρωσία δύναται να εκμεταλλευτεί την ενεργειακή εξάρτηση για την προώθηση των δικών της γεωπολιτικών συμφερόντων. Σύμφωνα με μελέτες της USGS, η ποσότητα φυσικού αερίου που βρίσκεται στο χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, ξεπερνάει τα 340 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια, αποτελώντας την τέταρτη σε μέγεθος πλουτοπαραγωγό περιοχή μετά τη Ρωσία, το Ιράν και το Κατάρ (USGS 2010, BP Statistical Review of World Energy 2018). Ταυτόχρονα και σύμφωνα με ετήσια ανασκόπηση η κατανάλωση ενέργειας αυξήθηκε κατά 2,9%, (η μεγαλύτερη αύξηση από το 2010), με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτή να εντοπίζεται στο φυσικό αέριο (43% της παγκόσμιας αύξησης) (BP Statistical Review of World Energy, 2019). Όπως γίνεται αντιληπτό η Τουρκία, λόγω των ενεργειακών αναγκών που έχει δημιουργήσει με την ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας και του μικρού ποσοστού κέντρου ως διαμετακομιστικό κέντρο, επιθυμεί την εκμετάλλευση του ενεργειακού πλούτου της Ανατολικής Μεσογείου προς όφελός της και προσπαθεί να διασπάσει τα «τρίγωνα συνεργασίας» Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ και Ισραήλ-Κύπρου-Αιγύπτου, τα οποία βρίσκονται σε συμφωνία για την συνεκμετάλλευση του αερίου (Tziarras, 2019). Προς αυτό το σκοπό η Τουρκία το τελευταίο χρονικό διάστημα εφαρμόζει μια επιθετική πολιτική εις βάρος της Ελλάδας και της Κύπρου, αμφισβήτησης των νόμιμων κυριαρχικών τους δικαιωμάτων σε Αιγαίο και Μεσόγειο. Στις ενέργειες αυτές έχει εντάξει την απομόνωση του νησιωτικού συμπλέγματος του Καστελόριζου από τα νησιά του Αιγίου. Η ΑΟΖ του Καστελόριζου αποτελεί στρατηγικό σημείο προώθησης των Ελληνικών συμφερόντων στην Ανατολική Μεσόγειο. Λόγω της Στρογγύλης Ελλάδα και Κύπρος έχουν κοινά όρια υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, περιορίζοντας την έξοδο της Τουρκίας στη Μεσόγειο (Σταύρος Λυγερός, 2019).

Πολλές φορές οι δύο χώρες έχουν έρθει κοντά στην εκδήλωση μιας κρίσης, μέσα από διάφορα θερμά επεισόδια από πλευράς της Τουρκίας στο παρελθόν. Η ενέργεια αυτή αποτελεί πάγια τακτική της γειτόνου, καθώς δεν επιδιώκει την ανοιχτή πολεμική σύγκρουση με μία χώρα του ΝΑΤΟ, επιλέγοντας μεθοδικά την δημιουργία «κρίσεων χαμηλής έντασης» για την επίτευξη του

επιδιωκόμενου αποτελέσματος, χωρίς τη χρήση βίας (Γιαννιάς 2001). Το 1996 έλαβε χώρα το τελευταίο και το πιο ηχηρό γεγονός αμφισβήτησης Ελληνικού εδάφους από την Τουρκία. Το

Εικόνα 4: Major trade movements 2018, (Πηγή: BP)

αποτέλεσμα αυτού ήταν η εμφάνιση των «γκρίζων ζωνών». Επιθυμία της Τουρκίας είναι η παγίωση της θέσης ως θαλάσσια δύναμη για την προώθηση των στρατηγικών και οικονομικών της συμφερόντων. Το Αιγαίο αποτελεί το σύνδεσμο μετακίνησης των πολύτιμων ενεργειακών πόρων για την Ευρώπη, από τις χώρες του Καυκάσου, προσδίδοντας γεωπολιτική και γεωοικονομική δύναμη σε αυτών που τα ελέγχει (Πέτρος Σιούσιουρας, 2018)

Καταλήγοντας από την ανάλυση των παραπάνω, οι κίνδυνοι οι όποιοι φαίνεται να απορρέουν από την ανησυχία, ελληνικής, διεθνής βιβλιογραφίας και ειδησιογραφίας με επίπτωση σε θέματα που άπτονται σε παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας είναι:

- Δημιουργία τετελεσμένων με γκριζάρισμα της Κυπριακής ΑΟΖ, εξαναγκάζοντας την Κυπριακή Δημοκρατία σε διαπραγματεύσεις για Κυπριακό και την συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της
- Πρόκληση μικρής κλίμακας κρίση στην περιοχή του Καστελόριζου για την δημιουργία κλίματος αμφισβήτησης της Ελληνικής κυριαρχίας και ΑΟΖ σε Νότιο Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο
- Μεθόδευση υβριδικού πολέμου μέσω των μεταναστευτικών ροών, προκαλώντας αναταραχές στο εσωτερικό της Ελλάδος

- Θερμό επεισόδιο στο χώρο του Αιγαίου με τη δημιουργία περιοχών απαγόρευσης των πτήσεων (No Fly Zones) και την επιδίωξη κατάρριψης Ελληνικού πολεμικού αεροσκάφους ή την εκδήλωση επίθεσης σε σκάφους του Πολεμικού Ναυτικού, για εντυπωσιασμό στο εσωτερικό της Τουρκίας
- Την επέμβαση στη Θράκη με δικαιολογία την καταπίεση της μουσουλμανικής (Τουρκικής) μειονότητας, όπως συνηθίζει να υποστηρίζει η Τουρκία) σε μια προσπάθεια κοσμοβοποίησης της
- Την αναγωγή της σε περιφερειακή δύναμη, εκμεταλλεζόμενη την γεωστρατηγική της θέση, ταυτόχρονα με την αύξηση της επιρροής της στο χώρο των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής
- Την αναγωγή της σε ανεξάρτητη υπερδύναμη με την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου

4.3 Ανάλυση συνεντεύξεων

Για την εκτίμηση της ανησυχίας που επικρατεί από τα τελευταία γεγονότα στη γείτονα χώρα, ακολουθήσαμε τη μέθοδο της συνέντευξης. Ο αριθμός των 9 συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν είναι μικρός, ωστόσο σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν να απαντηθεί από ειδικούς επί του θέματος διεθνολόγους και στρατιωτικούς, έτσι ώστε να επιτύχουμε την θεωρητική (ακαδημαϊκοί και διεθνολόγοι) και την εμπειρική (στρατιωτικοί) προσέγγιση των γεγονότων για την εν μέρει ποσοτική και ως επί το πλείστον ποιοτική εξαγωγή συμπερασμάτων. Η ανάλυση από τους διεθνολόγους και ακαδημαϊκούς, βάση των νόμων και αξιών της διεθνούς πολιτικής και διπλωματίας, θα μας αποδώσει μια πιο θεωρητική προσέγγιση ως προς την αντίληψη των κινδύνων. Η γνώμη από μέρους των στρατιωτικών αντίστοιχα, μέσα από την καθημερινή εμπλοκή τους ενεργά με την εξ ανατολών απειλή, όσο ο βαθμός διαβάθμισης πληροφοριών τους επιτρέπει, μας δίνει την ρεαλιστική διάσταση της αντίληψης των κινδύνων. Οι ερωτήσεις ήταν εστιασμένες στην ανάδειξη της «Νέας Τουρκίας» από το πραξικόπημα και μετέπειτα και τους κινδύνους που ελλοχεύουν από την εκπλήρωση των στόχων του Ερντογάν. Επιπλέον τους ζητήθηκε να κατατάξουν ιεραρχικά τους κινδύνους, οι οποίοι εντοπίστηκαν από την ανάλυση της ειδησιογραφίας και βιβλιογραφίας, βάση την πιθανότητα εκδήλωσης και του αντίκτυπου που θα έχουν για την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

Σχολιάζοντας τις απαντήσεις, όλοι οι ερωτηθέντες σε σχετική ερώτηση απάντησαν ότι από το 2016 και μετά δεν φαίνεται να έχουν αλλάξει οι διεκδικήσεις της Τουρκίας ως προς την Ελλάδα.

Η απειλή από το 1974 και μετέπειτα παραμένει η ίδια, με διαστήματα έξαρσης και ηρεμίας, ανάλογα τις επιλογές της γειτόνου, σύμφωνα πάντα με τους στρατηγικούς της σχεδιασμούς. Ωστόσο η επιδείνωση της ισορροπίας ισχύος, σε διμερές επίπεδο, εις βάρος της Ελλάδας, αυξάνει την πιθανότητα ενίσχυσης της προκλητικής της συμπεριφοράς για την αποκόμιση μέγιστων οφελών.

Η εκδήλωση ενός η περισσοτέρων κινδύνων δεν μπορούν να προσδιοριστούν χρονικά επακριβώς, καθώς εξαρτώνται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Τα ανοιχτά μέτωπα με Συρία, Λιβύη, Ιράκ και Ανατολική Μεσόγειο φαίνεται να μην πτοούν την Τουρκία, η οποία πολύ πιθανό να ενισχύσει κάποιο από αυτά τα μέτωπα, εφόσον οι εξελίξεις σε Συρία και Λιβύη δεν δικαιώσουν τις προσδοκίες της. (Συνέντευξη Σπύρος Πλακούδας, 30/10/19, Βασίλης Κάππης, 4/11/19). Η ενίσχυση του μετώπου σε Αιγαίο ή Μεσόγειο από την γείτονα χώρα πολύ πιθανό να συμβεί εάν απαλλαγεί από τον βραχνά του Κουρδικού ζητήματος σε Συρία, Ιράκ και εφόσον δεν δικαιωθούν οι πολιτικές και στρατηγικές επενδύσεις του Ερντογάν στη Συρία (Συνέντευξη Σπύρου Πλακούδα, 30/10/19, ΑΑΕΕΔ 2, 3/12/19). Ωστόσο η Τουρκία δεν θα αργήσει να πραγματώσει τις φιλοδοξίες της, για την εξασφάλιση του ζωτικού χώρου που επιδιώκει και πάνω στις οποίες έχει στηρίξει την στρατηγική ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας και την ισχυροποίηση της ναυτικής της δύναμης. (Συνέντευξη ΑΑΕΕΔ 1, 30/10/19, Μαίρη Τσοτσάκη, 21/12/19).

Σημαντικός επίσης παράγοντας κινδύνου, σύμφωνα με την συνέντευξη ΑΑΕΔ 2, μπορεί να αποτελέσει και ο τρόπος διαδοχής του προέδρου στην Τουρκία. Η περίπτωση ενός νέου πραξικοπήματος, όπως συνηθίζεται στην γείτονα άλλωστε⁷, δεν αποτελεί παρελθόν παρά τις συλλήψεις και εκδιώξεις αξιωματικών του σώματος. Μπορεί η πολιτική και θρησκευτική επέμβαση του προέδρου να εξασθένησε το ρόλο του στρατού, όμως η έντονη ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνίας μπορεί να καθοδηγήσει εκ νέου παρόμοιες δράσεις. Σε αυτή την περίπτωση, πολύ πιθανή κατάληξη μπορεί να αποτελέσει η εκτόνωση της αστάθειας προς το Αιγαίο από την ανάγκη συσπείρωσης και μεταφοράς του κέντρου προσοχής της κοινής γνώμης. Βέβαια, ακόμα και στην περίπτωση διαδοχής από ακόλουθο του , μπορεί να περάσουμε σε μια κατάσταση, όπως το Ιράν επί Χομεϊνί, με τους νέους κυβερνόντες να αγωνιούν να αποδείξουν τον «αντι-ελληνισμό» τους, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη Θράκη, το χώρο του Αιγαίο και τη Μεσόγειο.

⁷ Μέντερε 1961, Ντεμιρέλ 1971, Εβρέν 1980, 1997 Τσιλέρ, 2016 Ερντογάν

Οι απαντήσεις αναλυτικά έχουν ως εξής:

Δημιουργία «Γκρίζων Ζωνών» στην Κυπριακή ΑΟΖ

Βάση των τελευταίων εξελίξεων, σε συνδυασμό με την ιστορική διαδρομή των διεκδικήσεων, όπως αναλύσαμε παραπάνω, φαίνεται να εκδηλώνεται μια απειλή από μέρους της Τουρκίας σφετερισμού των υποθαλάσσιων ενεργειακών πόρων της Ελλάδας και Κύπρου. Η πολιτική αυτή εντείνεται όλο και περισσότερο μέσω της στρατιωτικής δράσης που έχει προσδώσει η Τουρκία στις διεκδικήσεις της στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον μόνιμη παραμένει η επιθυμία της Τουρκίας για την διεκδίκηση χερσαίων εδαφών, θεωρώντας ότι η αλλαγή ισορροπίας ισχύος της δίνει την ευκαιρία να αντιστρέψει την συρρίκνωση που υπέστη το 1923.

Μικρής κλίμακας κρίση στο Καστελόριζο

Η Τουρκία το κατάφερε το 1996 στο χώρο του Αιγαίου και το ίδιο προσπαθεί και στην Μεσόγειο. Η αύξηση των προκλητικών ενεργειών με τις υπερπτήσεις μαχητικών αεροσκαφών πάνω από τις Ρω και Μεγίστη, η εκτέλεση μεγάλων αεροναυτικών ασκήσεων (Γαλάζια Πατρίδα) και τέλος οι θαλάσσιες έρευνες εντός Ελληνικών χωρικών υδάτων, αποτελούν τακτική που δυνητικά μπορεί να οδηγήσει σε μικρής κλίμακας κρίση στην περιοχή του Καστελόριζου.

Μεθόδευση υβριδικού πολέμου μέσω των μεταναστευτικών ροών

Η μακρόχρονη εμπλοκή της Τουρκίας με τη Συρία και η αναβάθμιση σε μέσα των Ενόπλων Δυνάμεων, της έχει προσφέρει την ευκαιρία για την εφαρμογή και δοκιμή των τακτικών ενεργειών της. Επιπρόσθετα η στενότερες σχέσεις με την Ρωσία βοήθησε στην υιοθέτηση και ανάπτυξη τεχνογνωσίας σε νέες μορφές επέμβασης και δράσης. Μια από αυτές αποτελεί και η εφαρμογή του Υβριδικού πολέμου. Η διαχείριση του μεταναστευτικού από την Τουρκία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανάλογα, σαν μορφή πίεσης προς τις χώρες της Ε.Ε. για να εκβιάσει την εύνοια τους, αλλά και σαν μέσω αποσταθεροποίησης και διαταραχών στο εσωτερικό της Ελλάδας για την αποδυνάμωση της εθνικής άμυνας.

Πρόκληση θερμού επεισοδίου στο Αιγαίο

Πάγια τακτική της Τουρκίας σε περίπτωση εσωτερικών αναταράξεων αποτελεί η πρόκληση περιορισμένης έκτασης θερμού επεισοδίου με μία σχετικά ασθενέστερη σε στρατιωτική ισχύ

χώρα για την ικανοποίηση τις κοινής γνώμης και αποπροσανατολισμό. Το ενδεχόμενο αυτό μπορεί να προκληθεί στην περίπτωση είτε διαδοχής του προέδρου, είτε στην προσπάθεια δημιουργία πολλών μετώπων υποστηρίζοντας την τακτική του αντιπερισπασμού. Αποτελέσματα αυτού θα είναι πιθανή απώλεια εδαφών με προσβολή των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο

Επέμβαση στη Θράκη

Στις διεκδικήσεις της γειτόνου συγκαταλέγεται και η πολιτική αμφισβήτησης της ελληνικής κυριαρχίας στη Θράκη, βάση της οποίας αποτελεί η ενθουσιώδης προσήλωση στα κατάλοιπα του οθωμανικού παρελθόντος (Λαβρέτζος, 2013). Σύμφωνα με αυτήν την πολιτική, η Τουρκία πρέπει να εξασφαλίσει δικαιώματα παρέμβασης σε ζητήματα που αφορούν τις μουσουλμανικές μειονότητες, σε όλα τα κράτη των Βαλκανίων στο πρότυπο της επέμβασης της στην Κύπρο (Davutoğlu, 2010).

Αναγωγή σε περιφερειακή δύναμη Βαλκάνια και Μέση Ανατολή

Η Τουρκική πολεμική βιομηχανία ξεκίνησε να υφίσταται από την περίοδο του εμπόργκο της πώλησης όπλων από το Κογκρέσο το 1974, λόγω της εισβολής της στην Κύπρο. Σήμερα έχει φτάσει σε σημείο να παράγει τα δικά της όπλα και διάφορα οπλικά συστήματα προς ενίσχυση της αμυντικής της ικανότητας και εξαγωγή σε συνεργασία πολλές φορές με αντίστοιχες εταιρείες παραγωγής οπλικών συστημάτων της Ε.Ε. και των Η.Π.Α. ή συμμετέχοντας ως συμπαραγωγός χώρα σε διάφορα προγράμματα οπλικών συστημάτων (SIPRI, 2019). Όπως κάθε μεγάλη δύναμη σκοπός της είναι να καταστεί ανεξάρτητη από την εισαγωγή οπλικών συστημάτων και σε έναν μεγάλο βαθμό το έχει καταφέρει (Kadir Alpaslan Demir, Ebru Caymaz, Fahri Erenel, 2016). Έχοντας μια δυνατή αμυντική βιομηχανία και με την εμπλοκή σε πολεμικές επιχειρήσεις σε Συρία και Λιβύη, αυξάνονται οι πιθανότητες για την προσπάθεια επιβολής της στρατιωτικής της ισχύς και στην Ελλάδα, όταν πιστέψει ότι θα ευοδωθούν οι κατάλληλες συνθήκες για αποκομιδή των οφελών που επιζητά.

Αναγωγή σε ανεξάρτητη υπερδύναμη με την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου

Εκτός από την μεγάλη ενεργειακή αξία που προσφέρει η δημιουργία πυρηνικού εργοστασίου, είναι αυτό που λείπει από την Τουρκία, ώστε να μπορεί να λογίζεται ως υπερδύναμη. Η κατασκευή του από την Ρωσική εταιρία Rosatom θα αλλάξει τις ισορροπίες στην Μεσόγειο,

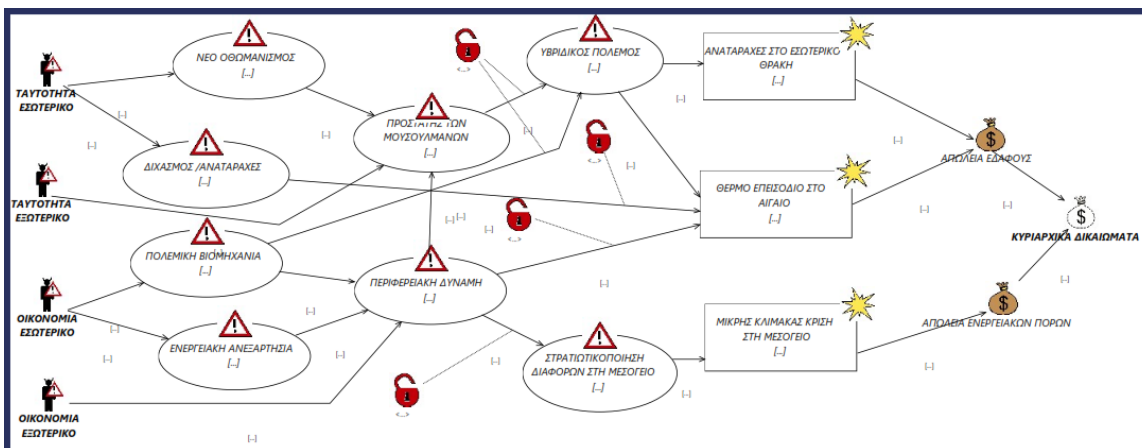
προσθέτοντας μια ακόμα υπερδύναμη με έντονα χαρακτηριστικά αστάθειας σε μια ήδη ευαίσθητη περιοχή.

4.4 Εκτίμηση των κινδύνων

Το τελευταίο στάδιο της αξιολόγησης έρχεται να συμπληρώσει η εκτίμηση των κινδύνων όπως προέκυψε από την βαθμολόγηση των απαντήσεων. Το στάδιο αυτό αποτελεί το σημαντικότερο μέρος της εργασίας καθώς θα μας οπτικοποιήσει το αποτέλεσμα, ενώ η βαθμολόγηση των απαντήσεων θα επιτρέψει την ποσοτική κατάταξη και διαχωρισμό.

4.4.1 Κλίμακα Βαθμολόγησης

Αφού εντοπίσαμε τους κινδύνους σχετικά με το θέμα της έρευνας, θα συνεχίσουμε την ανάλυση μας αρχικά με τη χρήση του εργαλειακού μοντέλου Coras (Εικόνα 6), ώστε να αντιληφθούμε την εξάρτηση των παραγόντων που τους δημιουργούν με τα στοιχεία που πλήττονται (Lund et al., 2011). Το στοιχείο αυτό για την έρευνά μας αποτελεί «**τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας**», όπως αυτά ερμηνεύονται από τα επιμέρους στοιχεία «**Εδαφική Απώλεια**» και «**Απώλεια Ενεργειακών πόρων**».

Εικόνα 5: Μοντέλο Coras

Όσον αφορά την κλίμακα βαθμολόγησης που θα χρησιμοποιηθεί μια μήτρα κινδύνων 3x3 όπως φαίνεται και στον Πίνακα 1. Για την αξιολόγηση τους με βάση την πιθανότητα εκδήλωσής θα στηριχτούμε συνδυαστικά, στα ιστορικά δεδομένα, τη συχνότητα εμφάνισης κατά το πρόσφατο παρελθόν, καθώς και στις εκτιμήσεις επί αυτών από τις συνεντεύξεις. Η παρουσία ωστόσο ενός

κινδύνου στο παρελθόν δεν προσφέρει την επιθυμητή ακρίβεια για επανεμφάνιση του και στο μέλλον, λόγω των διαφορετικών δεδομένων, τόσο στα ίδια τα κράτη (πολιτική βούληση, διακρατικές σχέσεις, οικονομία, κ.α.), όσο και στο διεθνές περιβάλλον (διεθνείς συμμαχίες, διεθνές ενδιαφέρον, κ.α.). Ως εκ τούτου για την ασφαλέστερη εκτίμηση της πιθανότητας θα χρησιμοποιήσουμε τις απαντήσεις από τις συνεντεύξεις, με ότι σφάλματα μπορεί να προσδώσει ο περιορισμένος αριθμός αυτών. Στους παρακάτω πίνακες περιγράφονται η κλίμακα βαθμονόμησης της πιθανότητας και του αντίκτυπου, καθώς και η ερμηνεία τους. Τέλος στον Πίνακα 3 απεικονίζεται η Μήτρα κινδύνων, όπου ο χρωματισμός αντιπροσωπεύει την σχετική προτεραιότητα από το γινόμενο της **Πιθανότητας** επί τον **Αντίκτυπο**.

Πίνακας 1: Κλίμακα πιθανότητας

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΤΙΜΗ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΜΙΚΡΗ	1-2	Μικρή πιθανότητα εμφάνισης και μη εμφάνιση στο παρελθόν
ΜΕΣΑΙΑ	3-4	Είναι πιθανό να συμβεί με εμφάνιση στο παρελθόν
ΜΕΓΑΛΗ	5	Είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα συμβεί με εμφάνιση στο παρελθόν

Πίνακας 2: Κλίμακα Αντίκτυπου

ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ	ΤΙΜΗ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΜΙΚΡΟΣ	1-2	Μικρή επίπτωση διάθεση χρόνου για λήψη δράσης
ΜΕΣΑΙΟΣ	3-4	Μέτρια επίπτωση περιορισμένος χρόνος δράσης
ΜΕΓΑΛΟΣ	5	Άμεση επίπτωση απαίτηση για άμεση δράση

Πίνακας 3: Μήτρα Κινδύνου (Risk Matrix)

		ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ		
		ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΥΨΗΛΗ			
	ΜΕΣΑΙΑ			
	ΧΑΜΗΛΗ			

- ✓ **Κόκκινο:** Άμεση προτεραιότητα λήψης μέτρων δράσης
- ✓ **Κίτρινο:** Δεύτερη προτεραιότητα
- ✓ **Πράσινο:** Τρίτη προτεραιότητα

4.4.2 Μήτρα κινδύνου

Σύμφωνα με την βαθμολόγηση των κινδύνων προκύπτει η Συγκεντρωτική Μήτρα του Πίνακα 4

Πίνακας 4: Συγκεντρωτική Μήτρα

	ΚΙΝΔΥΝΟΙ	Π	A	ΠΡ
K1	Δημιουργία «Γκρίζων Ζωνών» στην Κυπριακή ΑΟΖ, εξαναγκάζοντας την Κυπριακή Δημοκρατία σε διαπραγματεύσεις για Κυπριακό και την συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της	5	4	20
K2	Πρόκληση μικρής κλίμακας κρίση στην περιοχή του Καστελόριζου για την δημιουργία κλίματος αμφισβήτησης της Ελληνικής κυριαρχίας	3	4	12
K3	Η μεθόδευση υβριδικού πολέμου μέσω των μεταναστευτικών ροών, προκαλώντας αναταραχή στο εσωτερικό της Ελλάδος	3	4	12
K4	Θερμό επεισόδιο στο χώρο του Αιγαίου για εντυπωσιασμό στο εσωτερικό της Τουρκίας	3	4	12
K5	Την επέμβαση στη Θράκη με δικαιολογία την καταπίεση της μουσουλμανικής (Τουρκικής μειονότητας, όπως συνηθίζει να υποστηρίζει η Τουρκία) σε μια προσπάθεια κοσσοβοποίησης της	2	5	10
K6	Την αναγωγή της σε περιφερειακή δύναμη, εκμεταλλεόμενη την γεωστρατηγική της θέση, ταυτόχρονα με την αύξηση της επιρροής της στο χώρο των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής	4	4	16
K7	Την αναγωγή της σε ανεξάρτητη υπερδύναμη με την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου	2	4	8

Καταλήγοντας η κατάταξη στην μήτρα κινδύνου έχει ως εξής:

Πίνακας 5: Risk Matrix

		ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ		
		ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	ΥΨΗΛΗ		Κ1	
	ΜΕΣΑΙΑ		Κ 2,3,4,6	
	ΧΑΜΗΛΗ		Κ7	Κ5

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα στον Πίνακα του Risk Matrix, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι κίνδυνοι Κ1 και Κ4 χρήζουν άμεσης προτεραιότητας ενεργειών, καθώς βρίσκονται στην κόκκινη περιοχή της μήτρας. Θα πρέπει ωστόσο να επισημάνουμε ότι η κρισιμότητα που δίνει ο υψηλός αντίκτυπος και για τους υπόλοιπους δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί και θα πρέπει να ληφθούν παράλληλα προληπτικά μέτρα. Η μικρότερη πιθανότητα εμφάνισής τους στην παρούσα χρονική περίοδο δεν εξαλείφει το ενδεχόμενο επαναφοράς τους στο προσκήνιο.

5. Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την εργασία σκόπιμο κρίνεται να αναφέρουμε κάποιους αστάθμητους παράγοντες οι οποίοι θα μπορούσαν να μεταβάλουν το αποτέλεσμα της έρευνας. Οι παράμετροι που λήφθηκαν υπόψη για τον προσδιορισμό των πιθανών κινδύνων, που απορρέουν από τον μετασχηματισμό που υπέστη η γείτονα χώρα και επηρεάζουν την Ελλάδα, πηγάζουν από το αποτύπωμα των προκλήσεων που δέχεται και δημιουργεί σε διεθνή κλίμακα. Ο περιορισμός έγκειται στο γεγονός ότι το αντικείμενο προσδιορισμού βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη στο παρόν, σε ένα περιβάλλον συνεχών ανακατατάξεων και ραγδαίων εξελίξεων, στις οποίες η Τουρκία δεν φαίνεται να έχει απόλυτα τον πρώτο λόγο (Φίλης 2017). Οι εξελίξεις σε Συρία και Λιβύη, η ακροβασία μεταξύ Δύσης και Ανατολής, καθώς και τα προβλήματα στο εσωτερικό της Τουρκίας αποτελούν αστάθμητο παράγοντα, που δυσχεραίνουν τη μελέτη (Φίλης 2017).

Επιπλέον περιορισμό αποτελεί η πρόκληση ακούσιου ατυχήματος, σαν αποτέλεσμα της στρατικοποίησης της κρίσης στην Ανατολική Μεσόγειο από μέρους της Τουρκίας. Ένα τέτοιο περιστατικό μπορεί να πυροδοτήσει αλυσιδωτή αντίδραση γεγονότων, με την εμπλοκή και ξένων δυνάμεων, καθώς διακυβεύονται τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά συμφέροντα. Βέβαια η πιθανότητα εκούσιας από την Τουρκίας δημιουργίας ενός τέτοιου περιστατικού, δεν μπορεί να διευκρινιστεί, αποτελώντας επιπλέον αστάθμητο παράγοντα.

Η Ελλάδα τα τελευταία 46 χρόνια φαίνεται να έχει εγκλωβιστεί σε ένα παιχνίδι στρατηγικής από μέρους της Τουρκίας με έκδηλα τα σημάδια ανατροπής των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Με αρχή την παράνομη εισβολή στην Κύπρο και την μέχρι σήμερα κατοχή της, μεθοδεύει συστηματικά την δημιουργία κλίματος έντασης μεταφέροντας το πεδίο δράσης ανάλογα, φανερώνοντας την απαίτηση της για εφ' όλης της ύλης αναθεώρηση της συνθήκης της Λοζάνης. Μόνη περίοδος ύφεσης της έντασης μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας αποτελεί μέχρι και σήμερα το

1999 μέχρι το 2016, όπου το Πρωτόκολλο Παπούλια-Γιλιμάζ⁸ διατήρησε κάποιες ισορροπίες μεταξύ των δύο κρατών. Από το 2016 και έκτοτε η Τουρκία ξεκίνησε έναν νέο κύκλο ενεργειών και προκλήσεων, επιστρέφοντας εκεί από όπου ξεκίνησε, την Ανατολική Μεσόγειο.

Χωρίς αμφιβολία η ανάδυση της «Νέας Τουρκίας» με βασικό θιασώτη τον Ερντογάν αποτελεί μακράν την ισχυρότερη απειλή για την Ελλάδα. Ο μετασχηματισμός που έχει μεθοδευτεί από την αρχή της θητείας του, εστιάζοντας στην δημιουργία της νέας ισλαμικής ταυτότητας για την συσπείρωση του έθνους και της άνθισης της οικονομίας, έχουν προσδώσει στην εξωτερική πολιτική της χώρας την έπαρση ενός ιμπεριαλιστικού κράτους. Η «Νέα Τουρκία» του Ερντογάν δεν διεκδικεί μόνον τα εδάφη που κατοικούνται από Τούρκους, όπως η μέχρι πρότινος κυρίαρχη Κεμαλική στρατογραφειοκρατία. Στις σταθερές διεκδικήσεις της περί Θράκης, Κύπρου και Αιγαίου έχουν προστεθεί οι δράσεις της στα Δωδεκάνησα και την Αθήνα υπέρ των Τούρκων και Μουσουλμάνων εφόσον η Τουρκία προβάλλει εαυτόν ως τον προστάτη των Μουσουλμάνων στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Ταυτόχρονα η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο τα τελευταία χρόνια, δημιουργεί νέες προσδοκίες για ανεξαρτησία και αύξηση ισχύος. Η «Γαλάζια Πατρίδα» και τα «Σύνορα της καρδιάς του» δεν αφήνουν περιθώρια αμφισβήτησης των προθέσεων του έναντι των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας.

Οι κινήσεις της Τουρκίας φανερώνουν έναν καλά οργανωμένο Στρατηγικό σχεδιασμό, αναγνωρίζοντας την παρούσα κατάσταση, μελετώντας τις αντίπαλες δυνάμεις και καθορίζοντας το μονοπάτι με όλες εκείνες τις ενέργειες που πρέπει να ακολουθήσει κατά σειρά, σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, ούτως ώστε να επιτύχει την επιθυμητή γι' αυτήν τελική κατάσταση, διατηρώντας την πρωτοβουλία των κινήσεων. Η Ελληνική πολιτική από την άλλη πλευρά, είναι δεκτική, χωρίς σταθερή πολιτική γραμμή. Η αμυντική πολιτική επικεντρώνεται στην αποτροπή κυρίως στο χώρο του Αιγαίου και της Θράκης, με εξαιρετικά αδύναμα χαρακτηριστικά αποτροπής στο χώρο του Καστελόριζου και την Κύπρο. Παρόλα αυτά η αποτροπή φαίνεται να αποδίδει εκ του αποτελέσματος της απουσίας πολεμικής σύρραξης. Είναι όμως η πολιτική της Ελλάδας που αποτρέπει την Τουρκία να εντείνει περαιτέρω την κρίση, ή άλλοι διεθνείς παράγοντες; Η ευκαιρία να ξεδιαλύνουμε το τοπίο και να περιορίσουμε την πίεση της Τουρκίας παρουσιάζεται την παρούσα χρονική στιγμή. Με την σωστή προτεραιοποίηση και τον σωστό προσδιορισμό των κέντρων βάρους θα μπορέσουμε να υπερασπιστούμε την εδαφική μας

⁸ ΜΟΕ Μέτρα ανοικοδόμησης εμπιστοσύνης

ακεραιότητα και ανεξαρτησία, χωρίς να χρειάζονται παρεμβάσεις, όπως «...**No Troup's, No Ships, No Flags...**», παραχωρώντας έμμεσα την εθνική μας κυριαρχία σε τρίτους.

Κατάλογος πηγών

- Adamson, F.B., 2006, Crossing borders: International Migration and National Security (Vol.31, No1, pp. 165-199) https://www.academia.edu/5688436/Crossing_Borders_International_Migration_and_National_Security Πρόσβαση 10/12/2019
- Acemoğlu, D. & Üçer, M. (2015) Why Turkish growth ended: an institutional perspective,” Centre for Economic Policy Research [website] (November 18, 2015). Διαθέσιμο στη δ/νση <http://voxeu.org/article/why-turkish-growth-ended> Πρόσβαση: 12/11/2019
- Akkoyunlu, K. & Öktem, K. (2016) Existential insecurity and the making of a weak authoritarian regime in Turkey, Southeast European and Black Sea Studies, 16 (4) 505-527
- Aven, T., & Renn, O. (2010). Risk management and governance: Concepts, guidelines and applications. Heidelberg ; New York: Springer.
- Bakalopoulos, A.E. (2000). Nea elliniki istoria 1204 – 1985. 18η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Baser, B. and Korkmaz, E. E. (2018) Is Turkey really facing an ‘exodus’? It’s not that simple. The Conversation, 6 February. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://theconversation.com/is-turkey-really-facing-an-exodus-itsnot-that-simple-90197> Πρόσβαση: 20/11/2019.
- Bigo, D, 2001. The Mobius ribbon of Internal and External Security. https://www.academia.edu/3102803/The_M%C3%B6bius_ribbon_of_internal_and_external_security_ies
- Bloomberg Opinion, Eli Lake, 2018 (<https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2018-02-16/russia-attacked-u-s-troops-in-syria>) Πρόσβαση 20/12/2019
- Bouzaher, A., Bahmed, L., Masao, F., & Fedila, M. (2015). Designing a Risk Assessment Matrix for Algerian Port Operations. Journal of Failure Analysis and Prevention, 15(6), 860–867. <https://doi.org/10.1007/s11668-015-0019-4>

- BP Statistical Review of World Energy, 2019, 68th edition
<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf> Πρόσβαση 14/12/2019
- Çağaptay, S. (2017). *The new sultan: Erdogan and the crisis of modern Turkey*. I.B. Tauris & Co. Ltd.
- Christofis, N., Baser, B., & Öztürk, A. E. (2019). The View from Next Door: Greek-Turkish Relations after the Coup Attempt in Turkey. *The International Spectator*, 54(2), 67–86.
<https://doi.org/10.1080/03932729.2019.1570758>, πρόσβαση 10/12/2019
- Couloumbis, T.A., & Kentikelenis, A. E. (2007). Greek – Turkish Relations and the Kantian Democratic Peace Theory. *Southeast European and Black Sea Studies*.
- Country Economy (2018). <https://countryeconomy.com/>, πρόσβαση 11/12/2019
- Davutoğlu, A., Raptopoulos, N., & Sarrès, N. (2010). Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας. Αθήνα: Ποιότητα.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Byzantio: Mesi Byzantini Periodos. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/p/610/index.html> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Byzantio: Ysteri Byzantini Periodos. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/10/gr/index.html> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Neotera: H Ellada 1923-1945. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/14/> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Neotera: I erektasi tou ellinikou kratous. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/13/> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Neotera: I sygchroni Ellada. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/15/gr/index.html> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Neotera: I sygkrotisi tou ellinikou kratous. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/12/> Πρόσβαση 05/10/2019.
- Elliniki Istoría sto Diadyktio (2007). Othomaniki Periodos. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.ime.gr/chronos/11/gr/index.html> Πρόσβαση 05/10/2019.
- European Border and Coast Guard Agency. (2019). Risk analysis for 2019.
<http://dx.publications.europa.eu/10.2819/86682>

- European Commission / Commission Staff Working Document, Turkey 2018 Report (<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-turkey-report.pdf>) Πρόσβαση 10/11/2019
- Filis, C. (2017). Turkia, islam, Erntogan. Mikres eisagoges. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Foreign Affairs, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70637/xanthe-ackerman-kai-ekin-calisar/i-epithesi-toy-erntogan-stin-ekpaideysi> Πρόσβαση 10/11/2019
- Friedman, G. (2009). The next 100 years: A forecast for the 21st century.
- Gudrun Person, Russian Studies, The War of the Future: A Conceptual Framework and Practical Conclusions: Essays on Strategic Thought
- Introduction to the IRGC risk governance framework, Revised Version 2017, Διαθέσιμο στη σελίδα www.irgc.org Πρόσβαση, 10/11/2019
- IOM UN Migration, IOM TURKEY, https://turkey.iom.int/sites/default/files/Q4_quarterly-Oct-Nov-Dec-19.pdf Πρόσβαση 30/12/2019
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1980). Τόμος Η΄. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1980). Βυζαντινός Ελληνισμός. Μεσοβυζαντινοί χρόνοι (1071-1204). Υστεροβυζαντινοί χρόνοι (1204-1453), Τόμος Θ΄. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Kadir Alpaslan Demir, Ebru Caymaz, Fahri Erenel (2016). Defense Industry Clusters in Turkey https://www.researchgate.net/publication/304425124_Defense_Industry_Clusters_in_Turkey Πρόσβαση 20/12/2019
- Kapsis, G.P. (1990). Οι τρεις μέρες του Μάρτη. Απόρρητος Φάκελος. Αθήνα: Εκδόσεις Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη.
- Karasgiannopoulos, I. (1995). To byzantine kratos. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Katsikides, S. A., & Koktsidis, P. I. (Eds.). (2015). Societies in transition: Economic, political and security transformations in contemporary Europe. Springer.
- Kurt Bassuener, 2019. Pushing on an Open Door, Foreign Authoritarian Influence in the Western Balkans
- Lund, M. S., Solhaug, B., & Stølen, K. (2011). Model-driven risk analysis: The CORAS approach. Heidelberg: Springer.

- McKernan, B. (2019). From reformer to 'New Sultan': Erdoğan's populist evolution. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/11/from-reformer-to-new-sultan-erdogans-populist-evolution>, πρόσβαση: 28/7/2019.
- National Geographic, Roff Smith, 2013 (<https://www.nationalgeographic.com/news/2013/10/131011-hijab-ban-turkey-islamic-headscarf-ataturk/>) Πρόσβαση 10/12/2019
- Ozge Zihnioglu, (2018). Islamic Civil Society in Turkey, <https://carnegieeurope.eu/2018/10/04/islamic-civil-society-in-turkey-pub-77375> πρόσβαση 10/11/2019
- Richter, H.A. (1988). Friede in der Ägäis? Zypern – Ägäis – Minderheiten. Köln: Romiosini Verlag.
- SIPRI, (2018) https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/sipri_at_press_release_eng_0.pdf?utm_campaign=DonanimHaber&utm_medium=referral&utm_source=DonanimHaber Πρόσβαση 20/11/2019
- SIPRI, 2019 <https://www.sipri.org/publications/2019/sipri-fact-sheets/sipri-top-100-arms-producing-and-military-services-companies-2018> Πρόσβαση 10/11/2019
- SLpress.gr, Σταύρος Λυγερός, <https://slpress.gr/ethnika/ti-elege-enas-toyrkos-nayarchos-to-2008-o-egklovismos-tis-elladas-sto-aigaio-kai-i-epistrofi-stin-anatoliki-mesogeio/> Πρόσβαση 30/12/2019
- Svoronos, N.G. (1999). Episkopisi tis neoellinikis istorias. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
- Turkey Purge (2019) <https://turkeypurge.com/> Πρόσβαση ,18/12/2019
- Tziarras, Z., PRIO Cyprus Centre, Friedrich-Ebert-Stiftung, & Büro Zypern. (2019). The new geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral partnerships and regional security.
- Tziarras, Z. (2018) Erdoganist authoritarianism and the 'new' Turkey, Southeast European and Black Sea Studies, 18 (4) 593-598
- UNISCI (May 2010). Turkey. Research unit on international security and cooperation No 23, Διαθέσιμο στη σελίδα www.ucm.es/info/unisci
- World Economic Forum, Annual Report 2018-2019, Διαθέσιμο στη σελίδα www.weforum.org Πρόσβαση, 10/12/2019

- Youngs, R., Shaovalona, N. et al. (2018). The Mobilization of Conservative Civil Society. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://carnegieeurope.eu/2018/10/04/mobilization-of-conservative-civil-society-pub-77366> Πρόσβαση 22/12/2019
- Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο εξωτερικών, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων, <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/> Πρόσβαση 14/12/2019
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου: Μεταρρυθμίσεις στα Δυτικά Βαλκάνια και την Τουρκία: ετήσιες αξιολογήσεις και συστάσεις// Βρυξέλες, 29 Μαΐου 2019 (https://ec.europa.eu/greece/news/20190529/metarrythmiseis_el Πρόσβαση 10/11/2019
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014. "European Energy Security Strategy." European Commission COM(2014) 330
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο / Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 19ης Σεπτεμβρίου 2019 σχετικά με την κατάσταση στην Τουρκία, ιδίως την απομάκρυνση εκλεγμένων δημάρχων (2019/2821(RSP)) http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-09-19_EL.html#sdocta1 Πρόσβαση 9/11/2019)
- Ζήνωνας Τζιάρρας, (Μάρτιος 2019). Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής, Κείμενο Εργασίας Νο 103/2019, Διαθέσιμο στη σελίδα www.eliamep.gr
- Καθημερινή, 2016 <https://www.kathimerini.gr/882975/article/epikairothta/kosmos/erntogan-alla-einai-ta-fysika-synora-kai-alla-ta-synora-ths-kardias-mas> Πρόσβαση 20/12/2019
- Καθημερινή, <https://www.kathimerini.gr/970470/article/epikairothta/kosmos/toyrkia-8rhskeytika-sxoleia-enanti-kosmikwn> Πρόσβαση 10/11/2019
- Λαβρέτζος, Α. (2013). Η ΘΡΑΚΗ ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ. ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ.
- Λαυρέντζος, Α. (2016). Σιωπηρή άλωση: Το δημογραφικό και το μεταναστευτικό πρόβλημα της Ελλάδας.
- Πέτρος Σιούσιουρας, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71740/petros-sioysioyras/ta-toyrkika-paixnidia-me-to-dikaio-tis-thalassas?page=show> Πρόσβαση 10/11/2019
- Πρεσβεία της Ελλάδος στην Αγκυρα, Ετήσια έκθεση Τουρκίας, 2018 <http://www.agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/office/870> Πρόσβαση 2012/2019

- Σταυρος Λυγερός, Καθημερινή, 2009, <https://www.kathimerini.gr/377101/article/epikairothta/politikh/skhniko-krishs-me-to-kastellorizo> Πρόσβαση 10/11/2019
- Στρατηγικές αντιμετώπισης, Σειρά στρατηγικών Αναλύσεων, Μάιος 2018, διαθέσιμο στη σελίδα <http://www.eliamep.gr> Πρόσβαση 10/11/2019
- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT) Πρόσβαση 10/11/2019
- Συρίγος, Ά., & Ντόκος, Θ. (2018). 35 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας — Τουρκίας (Ειδική Έκδοση). Η Καθημερινή.
- Συρίγος, Α. (2015). Ελληνοτουρκικές σχέσεις (Πρώτη έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Τσάκωνας Π, Αποστολίδης Π, Ντόκος Θ., ή Ένταση στις Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας.
- Υπουργείο εξωτερικών, <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon> Πρόσβαση 22/12/2019
- Φραγκούλης Σ. Φράγκος, Ρ. S. (2012). Ποιά Τουρκία; Ποιοί Τούρκοι; Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

Παραρτήματα

A. Ερωτήσεις Συνέντευξης

Ο Μετασχηματισμός της Τουρκίας και η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση:

Διαχείριση Κινδύνων στο Πλαίσιο της Τουρκικής Απειλής

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ημερομηνία:

Όνοματεπώνυμο:

Τίτλος:

Έτη ενασχόλησης με τα Ελληνοτουρκικά:

Στην Τουρκία, τα τελευταία 17 χρόνια φαίνεται να συντελείται ένας επαναπροσδιορισμός με βάση την εθνική ταυτότητα. Μια αλυσίδα από γεγονότα, που σαν αφετηρία έχουν την άνοδο στην εξουσία του Ερντογάν, σαν σημεία καμπής το πραξικόπημα του Ιουνίου 2016 και την συνταγματική αλλαγή με το δημοψήφισμα του 2017, έχουν προκαλέσει την πόλωση και το διχασμό στο εσωτερικό, εξωτερικεύοντας μια συγκρουσιακή σχέση της Τουρκίας με

παραδοσιακά συμμαχικές δυνάμεις, όπως η ΕΕ και ΗΠΑ. Ταυτόχρονα προβάλλεται η σύμπραξη συνεργασιών με χώρες της Ανατολής, όπως Ρωσία και Κίνα. Οι ανησυχίες επιβεβαιώνονται με αφορμή τη στάση της Τουρκίας στο θέμα εξόρυξης των υδρογονανθράκων στην Κυπριακή ΑΟΖ, ταυτόχρονα με τον εξοπλισμό αντιπυραυλικών συστημάτων από τη Ρωσία S-400 και την εμπλοκή μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων σε Συρία και Λιβύη. Τα γεγονότα αυτά, αποτελούν παράγοντα περεταίρω αποσταθεροποίησης στην Ανατολική Μεσόγειο, έχοντας άμεσο αντίκτυπο στις ήδη διαχρονικά ταραγμένες σχέσεις μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας. Η προσπάθεια αναγέννησης της “Νέας Τουρκίας” και η φαινομενικά για την ώρα αλλαγή γεωπολιτικού στρατοπέδου της γειτόνου, μπορεί να αποτελέσει προάγγελο νέων κινδύνων, ή όξυνση των ήδη εκδοθέντων, στο πλαίσιο της Τουρκικής απειλής;

Το πραγματευθέν ερωτηματολόγιο επιχειρεί να εντοπίσει τους κινδύνους που απορρέουν από την ανάλυση του μετασχηματισμού που συντελείται το τρέχον διάστημα στην Τουρκία, συμβάλλοντας στην προτεραιοποίηση τους με τη χρήση μήτρας κινδύνου. Η μελέτη αυτή κρίνεται απαραίτητη για τον εντοπισμό των απειλών αυτών και την θέσπιση πολιτικών και διπλωματικών ενεργειών προσανατολισμένους κατάλληλα στην άμεση απειλή.

1. Πιστεύεται πως η “Νέα Τουρκία” του Ερντογάν μετά το πραξικόπημα του 2016, αποτελεί εν δυνάμει απειλή, για την Ελλάδα και τα κυριαρχικά της δικαιώματα σε Αιγαίο, Ανατολική Μεσόγειο και Θράκη;

2. Από την εποχή της κεμαλικής, κοσμικού χαρακτήρα, εκδημοκρατισμένης πολιτικής της Τουρκίας, οι παραδοσιακά σταθερές διεκδικήσεις και αμφισβητήσεις έναντι της Ελλάδος έχουν αλλάξει; Αν ναι προς ποιά κατεύθυνση και ποια μορφή έχουν προσλάβει;

3. Ορισμένοι από τους κινδύνους που ελλοχεύουν προς υποστήριξη των διεκδικήσεων της Τουρκίας είναι οι κάτωθι. Με κλίμακα από το ένα (1. Μικρή πιθανότητα) έως το πέντε (5. Βέβαιο), κατατάξτε αυτούς τους κινδύνους με βάση την πιθανότητα να συμβούν

I. Αύξηση της προκλητικής, στρατιωτικής, δραστηριότητας στην Ανατολική Μεσόγειο επιδιώκοντας τη δημιουργία τετελεσμένων, με γκριζάρισμα της Κυπριακής

ΑΟΖ, εξαναγκάζοντας την Κυπριακή Δημοκρατία σε διαπραγματεύσεις για Κυπριακό και την συνεκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της

II. Πρόκληση μικρής κλίμακας κρίση στην περιοχή του Καστελόριζου για την δημιουργία κλίματος αμφισβήτησης της Ελληνικής κυριαρχίας και ΑΟΖ σε Νότιο Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο.

III. Η μεθόδευση υβριδικού πολέμου μέσω των μεταναστευτικών ροών, προκαλώντας αναταραχή στο εσωτερικό της Ελλάδος

IV. Θερμό επεισόδιο στο χώρο του Αιγαίου με τη δημιουργία περιοχών απαγόρευσης των πτήσεων (No Fly Zones) και την επιδίωξη κατάρριψης Ελληνικού πολεμικού αεροσκάφους ή την εκδήλωση επίθεσης σε σκάφους του Πολεμικού Ναυτικού, για εντυπωσιασμό στο εσωτερικό της Τουρκίας.

V. Την επέμβαση στη Θράκη με δικαιολογία την καταπίεση της μουσουλμανικής (Τουρκικής μειονότητας, όπως συνηθίζει να υποστηρίζει η Τουρκία) σε μια προσπάθεια κοσσοβοποίησης της

VI. Την αναγωγή της σε περιφερειακή δύναμη, εκμεταλλεόμενη την γεωστρατηγική της θέση, ταυτόχρονα με την αύξηση της επιρροής της στο χώρο των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής

VII. Την αναγωγή της σε ανεξάρτητη υπερδύναμη με την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου

4. Για τους κινδύνους αυτούς παρακαλώ κατατάξτε τους βάση τον αντίκτυπο για την Εθνική ασφάλεια της Ελλάδος, με κλίμακα από το ένα (1. Αμελητέος) έως το πέντε (5. Κρίσιμος)

5. Ποίοι από τους παραπάνω, αποτελούν τους πέντε (5) σημαντικότερους κινδύνους εκδήλωσης από μέρους της Τουρκίας για εσάς και γιατί;

6. Πιστεύετε ότι υφίσταται κάποιος κίνδυνος, ο οποίος δεν συμπεριλαμβάνεται στους προαναφερθέντες και κρίνεται σκόπιμο να παραθέσετε;

7. Εφόσον υπάρχει κατατάξετε τον με βάση την πιθανότητα να συμβεί και τον αντίκτυπο, όπως αναφέρεται παραπάνω.

8. Μπορούμε να εκτιμήσουμε πολιτικές και στρατιωτικές συγκυρίες εκδήλωσης κρίσης και κατά χρόνο προσδιορισμένες σε συνδυασμό με την εμπλοκή της Τουρκίας στο συριακό μέτωπο?

9. Η προσέγγιση Ρωσίας – Τουρκίας θα ενδυναμώσει τις προσπάθειες της Τουρκίας για αμφισβήτηση του καθεστώτος της υφαλοκρηπίδας των νήσων του νοτιοανατολικού Αιγαίου (πολιτικές εγγυήσεις - έρεισμα), ώστε είτε με την μη εξόρυξη εκ μέρους Ελλάδος – Κύπρου, είτε με την συνδιαχείριση, να επηρεάσει τις τιμές υδρογονανθράκων;

10. Η πολιτική της Τουρκίας στην νοτιοανατολική Μεσόγειο ομοιάζει με αυτή της Κίνας στην νότιο σινική θάλασσα. Η δημιουργία τετελεσμένων εκ μέρους της Τουρκίας θα νομιμοποιήσει αυτήν την πολιτική της Κίνας, ως νομολογία σε μια πιθανή διαιτητική ή δικαστική συνδιαλλαγή, ως πρακτική στα πλαίσια της αρχής της αποτελεσματικότητας που διέπει τις σχέσεις των κρατών, ως άγραφος κανόνας διεθνούς εθιμικού δικαίου;

11. Πιστεύεται ότι υφίσταται Ελληνική πολιτική προσανατολισμένη στην Τουρκική απειλή;

Ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας

Με εκτίμηση,
Δημήτρης Οικονομόπουλος

Β Πίνακες

Πίνακας 6: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ, Πηγή ΓΕΕΘΑ

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ	2016	2017	2018	2019
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	22	116	124	111
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	27	117	120	70
ΜΑΡΤΙΟΣ	46	168	108	83
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	39	193	119	143
ΜΑΙΟΣ	23	290	146	239
ΙΟΥΝΙΟΣ	22	135	92	151
ΙΟΥΛΙΟΣ	32	160	141	368
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	41	172	134	274
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	23	142	122	265
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	50	189	143	187
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	39	179	113	141
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	50	137	117	
ΣΥΝΟΛΟ	414	1998	1479	2032

Πίνακας 7: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ / ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ, Πηγή ΓΕΕΘΑ

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ	2016	2017	2018	2019
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	83/2	133/5	353/1	338 /7
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	136/1	257/11	377/6	245/0
ΜΑΡΤΙΟΣ	109/0	172/3	190/0	378/6
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	267/24	254/3	280/5	281/5
ΜΑΙΟΣ	321/6	642/1	361/0	506/2
ΙΟΥΝΙΟΣ	131/4	202/5	385/11	663/10
ΙΟΥΛΙΟΣ	34/2	187/4	271/0	355/6
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	39/0	346/2	276/2	341/11
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	88/4	343/0	273/0	413/3
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	176/4	401/2	381/4	507/21
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	126/2	212/3	233/0	342/9
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	161/8	168/0	325/18	444/44
ΣΥΝΟΛΟ	1671/ 57	3317/39	3705/47	4811/124